

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

**Povědomí a zkušenost klientů
Nízkoprahového klubu Vrtule
s kyberšikanou**

Kuchařová Dominika

Katedra: Sociální práce

Vedoucí práce: PhDr. Hana Pazlarová, Ph.D.

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Pastorační a sociální práce

Praha 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Povědomí a zkušenost klientů Nízkoprahového klubu Vrtule s kyberšikanou napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

V Praze dne:

Jméno:

Vlastnoruční podpis:

Anotace

Bakalářská práce Povědomí a zkušenost klientů Nízkoprahového klubu Vrtule s kyberšikanou má za cíl zjistit, jaké mají klienti Nízkoprahového klubu Vrtule povědomí a zkušenosti s kyberšikanou v porovnání s již vytvořeným výzkumem na téma Online obtěžování a kyberšikana a na základě zjištěných poznatků potvrdit či vyvrátit hypotézy stanovené v této práci.

Práce je rozdělena do pěti kapitol. První kapitola je věnována obecnému představení šikany jako takové. V druhé kapitole je definováno, co je kyberšikana, ve třetí kapitole je představen Nízkoprahový klub Vrtule, ve čtvrté kapitole je zpracováno výzkumné šetření a v páté kapitole je vedena diskuse nad zjištěnými poznatky. V závěru práce uvádím poznatky a skutečnosti, k nimž jsem došla, a které jsou využitelné pro práci v Nízkoprahovém klubu Vrtule.

Klíčová slova

kyberšikana, šikana, online obtěžování, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

Summary

The bachelor thesis The awareness and the Experience of the clients of Vrtule with a cyberbullying aims to find out how much the clients of the low-threshold club Vrtule aware about a cyberbullying and what experience with a cyberbullying they have. The results are compared to the research named the Online harassment and cyberbullying, which is already created, and they confirm or rebut the hypotheses which are set out in this bachelor thesis.

The thesis is divided into five chapters. The first chapter is dedicated to the general introduction of a bullying at all. The second chapter defines what the cyberbullying is; in the third chapter the bachelor thesis introduces the low-threshold club Vrtule; in the fourth chapter the research survey is processed and in the fifth chapter there is a discussion about the results. At the end of the thesis I present the findings and the facts I have reached and which are usable for work in the low-threshold club Vrtule.

Keywords

cyberbullying, bullying, online harassment, low-threshold places for children and youth

Poděkování

Děkuji své vedoucí bakalářské práce PhDr. Haně Pazlarové, PhD. za její odbornou pomoc a vedení. Dále děkuji všem osobám, které mi poskytly v nesnadných chvílích svou psychickou a materiální pomoc a podporu.

Obsah

Úvod.....	8
1 Šikana.....	10
1.1 Definice pojmu.....	10
1.2 Druhy a formy šikany.....	11
1.3 Nepřímé a přímé znaky šikany	12
1.4 Stádia šikany	13
1.4.1 První stádium – zrod ostrakismu	13
1.4.2 Druhé stádium – přitvrzování manipulace, počátky fyzické agrese	13
1.4.3 Třetí stádium – vytvoření jádra	14
1.4.4 Čtvrté stádium – většina přijímá normy agresorů.....	14
1.4.5 Páté stádium – totalita neboli dokonalá šikana	15
1.5 Aktéři šikany.....	15
1.5.1 Agresor	15
1.5.2 Oběť.....	17
1.5.3. Přihlízející neboli „mlčící většina“.....	19
1.6 Prevence a řešení šikany.....	20
1.6.1 Solidarita se slabými jako základ řízení třídy	21
1.6.2 Podpora autority učitele	21
1.6.3 Posílení demokracie ve třídě a škole	22
2 Kyberšikana	24
2.1 Definice kyberšikany a online obtěžování.....	24
2.2 Tradiční šikana a kyberšikana – dva nezávislé jevy?.....	26
2.3 Formy kyberšikany.....	26
2.3.1 Vydávání se za někoho jiného a krádež hesla.....	27
2.3.2 Vyloučení a ostrakizace	28
2.3.3 Flaming	28
2.3.4 Kyberharašení a kyberstalking	28
2.3.5 Pomlouvání	29
2.3.6 Odhalení a podvádění	29
2.3.7 Happy slapping.....	29
2.3.8 Sexting	30

2.4 Aktéři kyberšikany	30
2.4.1 Oběť	31
2.4.2 Agresor	32
2.4.3 Přihlízející	33
2.5 Strategie zvládnání	34
2.5.1 Co ovlivňuje volbu strategií vyrovnání se s kyberšikanou?	37
3 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež	39
3.1 Nízkoprahový klub Vrtule	40
4 Výzkumné šetření	43
4.1 Výzkumná otázka	43
4.2 Cíl výzkumného šetření	43
4.3 Výzkumné hypotézy	43
4.4 Metodologie	43
4.4.1 Online obtěžování a kyberšikana – představení výzkumu	44
4.5 Vyhodnocení dotazníku	46
4.5.1 Účastníci výzkumu	46
4.5.2 Výskyt online obtěžování	46
4.5.3 Identifikace obětí kyberšikany	47
4.5.4 Oběti kyberšikany	50
4.5.4 Oběti online obtěžování	56
4.6 Srovnání vybraných výsledků	62
5 Diskuse	68
Závěr	70
Seznam literatury	71
Přílohy	73

Úvod

Téma bakalářské práce Povědomí klientů Nízkoprahového klubu Vrtule s kyberšikanou jsem si vybrala z osobního zájmu o oblasti, kterými se práce zabývá. S tématem kyberšikany jsem se poprvé více setkala ve třetím ročníku na VOŠ Jabok, kdy jsme si v rámci předmětu anglického jazyka měli vybrat a přečíst část knihy se sociální tematikou. Já jsem si vybrala knihu *Cyberbullying: bullying in the digital age*, ze které i v této práci na několika místech čerpám. Téma mě velice zaujalo a začala jsem se o ně více zajímat.

Další oblastí, kterou se tato práce zabývá, jsou Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Předmětná oblast je mi blízká, protože již druhým rokem pracuji jako kontaktní sociální pracovník v Nízkoprahovém klubu Vrtule. Sociální pracovník se zde setkává s nejrůznějšími tématy, která mladí lidé do klubu přinášejí, a také s kyberšikanou. Rozhodla jsem se tedy proto v rámci své bakalářské práce povědomí klientů o kyberšikaně prozkoumat. Abych k tomu měla nějaké srovnání s běžnou populací, vyhledala jsem si již vytvořený výzkum v Jihomoravském kraji, na kterém se podílela Alena Černá. Ta je i autorkou knihy, ze které v této práci mnoho poznatků čerpám.

Cílem mé bakalářské práce s názvem Povědomí a zkušenost klientů Nízkoprahového klubu Vrtule s kyberšikanou je zjistit, jaké mají klienti Nízkoprahového klubu Vrtule povědomí a zkušenosti s kyberšikanou v porovnání s již vytvořeným výzkumem na téma Online obtěžování a kyberšikana a na základě zjištěných poznatků potvrdit či vyvrátit hypotézy stanovené v této práci.

Bakalářská práce je strukturovaná do pěti kapitol, které obsahují podkapitoly.

V první kapitole se zabývám představením tématu šikany, protože je neodlučitelně propojena s kyberšikanou. Představuji druhy a formy šikany, stádia šikany, aktéry šikany a prevenci a řešení šikany. Jedná se tak o základní přehled o tom, co šikana je, abychom mohli lépe porozumět tématu kyberšikany.

V druhé kapitole se zabývám kyberšikanou. Zde se zaměřuji na rozdíly mezi šikanou a kyberšikanou, představuji formy kyberšikany, aktéry kyberšikany a uvádím, jaké jsou strategie zvládnutí kyberšikany.

Ve třetí kapitole se zmiňuji o tom, co jsou to Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jako sociální služba. Zaměřuji se hlavně na Nízkoprahový klub Vrtule, ve kterém proběhlo dotazníkové šetření.

Ve čtvrté kapitole je zpracované celé výzkumné šetření. Je zde také představen výzkum Online obtěžování a kyberšikana z Jihomoravského kraje, se kterým srovnávám výsledky svého výzkumu.

Poslední kapitola obsahuje diskusi nad potvrzováním či vyvracením stanovených hypotéz.

1 Šikana

1.1 Definice pojmu

S ohledem na skutečnost, že kyberšikana je úzce propojena s tradiční šikanou, se v této kapitole budu zabývat definováním a konkretizováním pojmu tradiční šikany, které se kyberšikana velmi podobá a často z ní také vychází.

V knize *Kyberšikana – průvodce novým fenoménem* od Aleny Černé a kolektivu je uvedeno, že nejčastěji uváděná specifika šikany pochází od předního odborníka na tento jev Dana Olweuse, který šikanu definuje třemi hlavními kritérii:

- „1. jde o úmyslné agresivní jednání;*
- 2. toto jednání je opakované;*
- 3. mezi obětí a agresorem existuje mocenská nerovnováha – oběť se nemůže snadno bránit.*

V případě tradiční (školní) šikany je agresor obvykle fyzicky zdatnější nebo starší či má jinou výhodu v podobě pozice ve skupině apod.“¹

V knize *Minimalizace šikany* od Kateřiny Vágnerové a kolektivu je definice šikany vymezena podobnými, avšak ne shodnými kritérii. Proto ji zde též uvádím. *„Za šikanování se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a většinou opakovaně ubližuje druhým. Šikana je chování, jehož záměrem je ublížit někomu jinému, ohrozit ho, zastrašit. Šikana je zneužívání moci.“²*

Jednotné definování jevu je velmi obtížné a je důležité při posuzování jevu, který by se mohl podobat šikaně hlídat hlavní kritéria, avšak nezapomínat i na vedlejší atributy jako je fakt, že oběť agresorovo chování nijak neprovokuje a k útokům dochází často v prostředí, které není snadné opustit (škola, třída apod.).

Právní definici šikany v našem právním řádu nenajdeme, nicméně na potřebu komplexního řešení šikany reagovalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které vymezilo problematiku šikany v metodickém pokynu MŠMT č. 28 275/2000-22. Tento pokyn definuje šikanu následovně:

¹ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0., str. 19

²VÁGNEROVÁ, Kateřina a Markéta BAJEROVÁ. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7., str. 11

„Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrožit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.“³

1.2 Druhy a formy šikany

Je zřejmé, že šikana nemá pouze jednu podobu, ale může se projevovat různými způsoby. Pro nejpraktičtější přehled je vytvořena tzv. „trojdimenzionální mapa“, podle které lze projevy šikanování členit na:

1. přímé a nepřímé,
2. fyzické a verbální,
3. aktivní a pasivní.

Kombinací těchto tří dimenzí vzniká osm druhů šikanování.

„Fyzické přímé aktivní – útočníci oběť věší do smyčky, škrtní, kopou, fackují, bijí ...

Fyzické nepřímé aktivní – kápo pošle „nohsledy“, aby oběť zbili, okradli. Oběti jsou ničeny nebo schovány věci.

Fyzické pasivní přímé – agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice (fyzické bránění oběti v dosahování jejích cílů).

Fyzické pasivní nepřímé – agresor odmítne oběť na její požádání pustit ze třídy na záchod (odmítnutí splnění oprávněných požadavků).

Verbální aktivní přímé – nadávání, urážení, ponižování, zesměšňování.

Verbální aktivní nepřímé – rozšiřování pomluv. Patří sem ale i tzv. symbolická agrese, která může být vyjádřena v kresbách, posměšných básních apod.

Verbální pasivní přímé – neodpovídání na pozdrav, otázky apod.

³Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení [online]. 2000, 8 stran [cit. 2017-04-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-sikanovani>, str. 1-2

Verbální pasivní nepřímé – spolužáci se nezastanou oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho, co udělali její trýznitelé. ⁴

Díky uvedenému výčtu podob a forem šikany s uváděnými příklady je možné si každou z forem reálně představit. Všechny tyto formy a podoby se ve společnosti vyskytují, i když každá v jiné míře.

1.3 Nepřímé a přímé znaky šikany

V této kapitole více rozpracuji první bod přímých a nepřímých znaků tzv. „trojdimenzionální mapy“, což je dle mého názoru velice důležité pro odhalení prvotních varovných signálů.

Budu vycházet z knihy Minimalizace šikany od Kateřiny Vágnerové. Kniha je zaměřena zejména na minimalizaci šikany na školách. Vyberu pouze příklady přímých a nepřímých znaků.

Příklady nepřímých (varovných) znaků šikanování:

- oběť se ve třídě bojí odpovídat na otázky, je nejistá, ustrašená, raději řekne „nevím“, obává se jít k tabuli;
- pokud je oběť napomínána učitelem, třída na to reaguje pozitivně a usiluje o její větší potrestání;
- oběti často chybí pomůcky k vyučování, má je buď rozházené, nebo poničené;
- oběť ve volných chvílích mezi vyučováním vyhledává blízkost učitelů;
- oběť se vyhýbá šatnám, raději si nechá dát poznámku za to, že se nepřezula;
- o přestávkách se oběť vyhýbá WC;
- objevuje se zvýšená absence.

Příklady přímých znaků šikanování:

- posměšné poznámky, pokořující přezdívka, nadávky, hrubé a vulgární žerty na účet šikanované oběti;

⁴KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8513-X., str. 32

- kritika oběti, výtky na její adresu pronášené nepřátelským, nenávisným a pohrdavým tónem;
- nátlak na šikanovanou oběť, aby dávala agresorovi věcné nebo peněžité dary;
- nátlak k vykonávání nemorálních nebo trestných činů;
- rvačky, kdy je jeden z účastníků zřetelně slabší a snaží se z nich uniknout.⁵

1.4 Stádia šikany

Znalost stádií šikany je vhodná pro výběr správného řešení šikany, tzn. zda je šikanu ještě schopna vyřešit pouze škola nebo je zapotřebí přizvat odborníka (psychology, speciální pedagogy ...). V této části budu čerpat z knihy Minimalizace šikany od Kateřiny Vágnerové.

1.4.1 První stádium – zrod ostrakismu

V tomto stádiu jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kde se okrajový člen skupiny necítí dobře. Jedinec je skupinou odmítán a není uznáván. Ostatní se s ním nebaví, pomlouvají ho a vymýšlí si na něho „drobné“ legrácky. Tyto situace jsou již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje rizika dalšího negativního vývoje. Sám pedagog k tomu bohužel může také přispět, ať už vědomě či nevědomě, povyšováním svého oblíbeného žáka či vytýkáním jinému žákovi jeho slabiny či neschopnosti před celou třídou.

1.4.2 Druhé stádium – přitvrzování manipulace, počátky fyzické agrese

V druhé fázi se ostrakizovaní žáci stávají tzv. hromosvody. Spolužáci je využívají k odreagování se od nepříjemných pocitů ve škole, např. z očekávané písemné práce či konfliktu s učitelem. Psychický nátlak z prvního stádia přerůstá do zatím mírné fyzické agrese.

⁵VÁGNEROVÁ, Kateřina a Markéta BAJEROVÁ. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7., str. 76-79

1.4.3 Třetí stádium – vytvoření jádra

V této fázi nastává klíčový moment, kdy se vytváří skupina agresorů. K šikaně už nedochází nahodile, ale systematicky. Zpočátku se stávají oběťmi ti, kteří jsou již osvědčeným objektem ostrakizování. Většinou jde o žáky, kteří jsou v třídní hierarchii nejniže.

Mezi hlavní příznaky patří:

- falešná solidarita – normou třídy je „nebonzovat“;
- projevuje se hierarchie vlivu a moci, tzv. pyramida šikanování:
 - 1) agresor/agresoři,
 - 2) jejich pomocníci, přísluhovači,
 - 3) mlčící většina, přihlížející,
 - 4) oběť/oběti;
- ostatní spolužáci obětem neubližují, ale zároveň jim ani nepomohou;
- oběť se smiřuje se situací, ale snaží se logicky agresorům vyhýbat;
- projevuje se pokřivená morálka. Celá třída o šikaně ví, ale nikdo nic neudělá. Každý si říká, že je rád, že obětí není on sám a že se ho to tedy vlastně netýká;
- v oběti je nalezen terč odreagování se od frustrace, což je pro třídu výhodné.

V tomto stádiu je důležité, aby došlo k zakročení a řešení šikany. Rozhoduje se zde totiž o tom, zda se šikana přehoupne i do stádia pokročilého. Je vhodné, aby bylo zakročeno odborně, protože bez radikální pomoci šikana přeroste bez povšimnutí do další fáze. I ostatní děti, které se vyvíjely morálně odpovídajícím způsobem, ve třídě začnou přijímat normy skupiny agresorů.

1.4.4 Čtvrté stádium – většina přijímá normy agresorů

Normy agresorů se stávají nepsaným pravidlem a jsou přijaty většinou třídy. V této fázi se už málokterá oběť dokáže postavit tlaku skupiny, která situaci přijala za danou. Do agrese se začínají zapojovat i mírní a ukáznění žáci, kteří by sami agresori nepodlehli. Někdy se stává, že oběť svoji roli přijímá, aniž by se pak agresorům vyhýbala. Dochází to až tak daleko, že oběť dokonce sama agresory vyhledává, protože začíná pociťovat jistou závislost. Navenek pak mohou působit jako kamarádi.

1.4.5 Páté stádium – totalita neboli dokonalá šikana

Násilí je všemi žáky ve třídě přijímáno jako norma. Šikanování se stává skupinovým pravidelným programem. Žáci jsou rozděleni na dvě skupiny: jedni mají všechna práva a druzí nemají žádná práva. Agresor vlastní a využívá oběť jako svůj majetek se vším všudy. S jeho penězi, osobními věcmi, školními vědomostmi, časem, dokonce i tělem a city. Agresor ztrácí jakékoliv zábrany. Oběť přijme normy skupiny za své a nepřipadá jí to divné. Oběť je na agresorovi závislá a dochází k paradoxní situaci, kdy oběť agresora brání. Oběť prožívá tzv. bolestivou „jistotu“ – ví, co ji čeká. Totalitní neboli dokonalá šikana se v současné době může objevit i ve třídách základních škol.⁶

1.5 Aktéři šikany

V šikaně se objeví tři role. První je role agresora, druhou je role oběti a třetí je role přihlížejícího neboli „mlčící většiny“, která je také součástí šikany, i když to tak mnohdy nevypadá.

1.5.1 Agresor

Nejprve se budu zabývat přiblížením role agresora. V této teorii budu vycházet z knihy Agresivita a šikana mezi dětmi od Pavla Říčana. Konkrétní definování není možné, proto se pokusím přiblížit znaky, které tuto roli vystihují.

Pokud jde o fyzickou stránku jedince, je zřejmé, že jde většinou o nadprůměrně tělesně zdatné jedince, silné a obratné, a to zvláště pokud jde o chlapce. Nemusí tomu tak ovšem být vždycky. Mezi duševní vlastnosti agresorů patří sebejistota, neúzkostnost, i když bychom spíše mohli mít pocit, že dominují pocity méněcennosti, a proto agresori šikanují ostatní, aby si něco dokázali.

Výzkumy opakovaně prokázaly, že agresor má o něco horší prospěch než ostatní děti, ale nebývá to příčinou jejich násilnictví. Větší vliv na agresora měl raný duševní vývoj, který byl poškozen nevhodnou výchovou. Určitou roli zde hrají

⁶VÁGNEROVÁ, Kateřina a Markéta BAJEROVÁ. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7., str. 79-83

temperamentové dispozice, zejména vznětlivost, impulzivita a menší citlivost k možným následkům jednání. Tyto vlastnosti samy o sobě však k agresivitě nevedou. Vliv na ni má zejména výchova, kdy patrně nejvíce dítě poškodí nedostatek vřelého zájmu, citový chlad, ponižování, lhostejnost až nepřátelství, prudké výbuchy negativních citů nebo dokonce nenávisť. Součástí toho může být také fyzické či psychické násilí: bití, kruté tělesné tresty, nadávky, ponižování. Pro agresora je typická touha dominovat, ovládat druhé a bezohledně se prosazovat. Snadno se urazí a vidí agresi vůči sobě i tam, kde vůbec není.

Vliv na jedince má také to, z jaké sociální vrstvy pochází. Agresory se stávají nejen jedinci z vrstev s nižším socioekonomickým statutem, ale také jedinci, kteří patří do tak zvané podnikatelské elity, kdy bohatí rodiče pro množství práce nemají čas na své děti a vynahrazují jim vše penězi.⁷

V knize *Bolest šikanování* od Michala Koláře se autor zabývá motivy agresorů k šikanování. Jako hlavní hnací motory ke konání agrese vnímá krutost a touhu po moci. Autor definoval několik hlavních motivů:

- *Motiv upoutání pozornosti*: agresor touží být středem zájmu publika, dělá tedy vše pro to, aby si získal obdiv a přízeň svých spolužáků. Pořádá tedy ve třídě představení ve stylu „římské koloseum“.
- *Motiv zabíjení nudy*: při šikanování citově prázdný agresor pocituje podněty, kdy objevuje, co ho opravdu baví. Někdy má pocit, že ve chvílích šikany i opravdu žije.
- *Motiv „Mengeleho“*: agresor je v roli badatele, kdy má touhu prozkoumat, co jiný člověk vydrží, ať to stojí, co to stojí. I kdyby ho měl „rozebrat“ jako nějakou hračku.
- *Motiv žárlivosti*: žáci závidí dobrému žákovi přízeň učitelů, a tak se mu chtějí pomstít.
- *Motiv „prevence“*: bývalá oběť chce předejít svému týrání, proto na novém působišti začne ona sama týrat někoho jiného, popřípadě se přidá k nějakému agresorovi, aby se obětí nestala znovu.

⁷ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8049-9., str. 31-34

- *Motiv vykonat něco velkého:* někteří násilníci jsou mnohdy neúspěšní a tak chtějí šikanováním dokázat sami sobě, že jsou schopni výkonu. Stávají se tak příčinou významného děje.

Autor Michal Kolář dokázal také definovat tři typy agresorů – iniciátorů šikanování jak z pohledu formy šikanování, tak také z pohledu rodinné výchovy.

První typ: hrubý, primitivní, s kázeňskými problémy – narušený vztah k autoritě, někdy zapojený do gangů páchajících trestnou činností;

forma šikanování – šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost;

specifika rodinné výchovy – častý výskyt agrese a brutality rodičů (jako by agresori násilí vraceli nebo ho napodobovali).

Druhý typ: velmi slušný, kultivovaný, zvýšeně úzkostný, narcisticky šlechtěný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu;

forma šikanování – násilí a mučení je cílené a odehrává se spíše bez přítomnosti svědků;

specifika rodinné výchovy – vojenská výchova bez lásky, důsledný a náročný přístup.

Třetí typ: „srandista“, optimistický, dobrodružný, nezřídka oblíbený a vlivný;

forma šikanování – šikanuje pro pobavení sebe i ostatních, patrná snaha zdůraznit „humorné“ stránky oběti;

specifika rodinné výchovy – nejsou dána významná specifika, pouze absence duchovních a mravních hodnot v rodině.⁸

1.5.2 Oběť

V této části práce budu čerpat z knihy Minimalizace šikany od Kateřiny Vágnerové, která ve své knize zachycuje hlavní rizikové faktory a projevy v chování obětí šikany.

Na začátku je třeba zmínit, že zachytit charakteristiku obětí je náročné, protože oběť se může stát prakticky kdokoliv. Autorka vypsala alespoň rizikové faktory v chování obětí, které nyní zmíním.

⁸KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8513-X., str. 85-87

Rizikové faktory a projevy v chování obětí šikany:

- jakákoliv odlišnost, která způsobuje problém se sebezpřijetím, nejistotou a zvyšuje zranitelnost jedince,
- přílišná ochranná výchova - „mamánek“,
- osobní výjimečnost a nadání,
- preference alternativního životního stylu v rodině - ochota pomáhat a odpor k jakémukoliv násilí,
- projevované náboženské postoje,
- zdravotní či psychický handicap,
- příslušnost k minoritě a skupinám imigrantů,
- sociálně znevýhodněné prostředí
- stav vznikající při přechodu do nové skupiny lidí.⁹

V knize od Michala Koláře *Bolest šikanování* je spíše obecně napsáno, jakými charakteristikami oběť disponuje. Patří mezi ně to, že oběť vůbec nedokáže skrývat strach, propadá panice, výčitkám svědomí, přílišné sebekritičnosti. Nejde vždy o fyzicky slabé jedince nebo o osoby s tělesným handicapem. Zpravidla však bývají méně zdatní než agresori. K psychickým znevýhodněním se řadí například hyperaktivita s poruchou pozornosti, specifické poruchy učení a opožděný duševní vývoj. Dalšími důvody může být nízký socioekonomický status rodičů, odlišnost od skupiny, rasová odlišnost či jedinec, který je premiantem ve třídě. Může se také stát, že oběť je zároveň agresorem.¹⁰

K typologii obětí se také vyjadřuje Zdeněk Martínek v knize *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Autor oběti rozděluje do čtyř typů:

Oběť na první pohled – zde se jedná o děti, které samy o sobě vysílají do okolí signál slabosti. Ve třídě se většinou neumí prosadit, sedí osamoceně, pokud se stanou terčem počátečních legráček, neumí se bránit. Tyto děti jsou od dětství přehnaně rodiči chráněny a nejsou naučené se někomu postavit. Je u nich odmala ubíjena

⁹VÁGNEROVÁ, Kateřina a Markéta BAJEROVÁ. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7., str. 86-87

¹⁰KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8513-X., str. 87-89

vlastní aktivita, čímž se stávají pouze pasivními pozorovateli, kteří nic nesmí a vlastně se už o nic ani nesnaží.

Oběti setrvávající dlouhou dobu pod ochrannými křídly matek nebo babiček – u tohoto typu se jedná o děti, které jsou v očích rodičů (především matek a babiček) neustále malými dětmi. Matky nebo babičky nedokážou připustit, že jejich dítě roste a je samostatné. Potřebují nad ním mít neustále dohled. Ostatní spolužáci si těchto dětí okamžitě všimají a mají pocit, že oni už jsou dávno samostatní a zodpovědní. Tím pádem se vnímají i silněji nad tímto jedincem, který má neustále při sobě dohled rodičů.

Handicapované děti – jsou velice snadné oběti. V současné době je veliká snaha po integritě postižených dětí do základních škol. Je důležité, aby učitel, který má dítě s postižením ve třídě pozoroval, zda jsou vztahy ve třídě vyrovnané a zda nedochází z důvodu handicapu postiženého dítěte k posměchu či dalším fázím šikany.

Učitelské děti – poslední skupinou jsou děti, jejichž rodiče učí na stejné škole, kam oni sami chodí. V horším případě učí je samotné. Zde dochází ke střetům zájmů z několika důvodů. Rodiče učitelé jsou vždy u zdrojů informací o svém dítěti od jiných kolegů. Ostatní žáci někdy tohoto jedince podezírají, že ví o tom, co bude v testu, či kdy bude zkoušen. Učitel rodič také většinou sklouzne k tomu, že je právě na své dítě přísnější, čímž může způsobit trhliny ve vztahu rodič – dítě.¹¹

1.5.3. Přihlízející neboli „mlčící většina“

Tato skupina je početně největší, protože se do ní zahrnují všichni, kteří šikaně „jen“ přihlízejí. V některých zdrojích o této skupině již zmínky nejsou, já budu čerpat nejdříve z knihy Minimalizace šikany, kde se této skupině věnují.

Pro přihlízející kolektiv je šikana znamením, že agresivní chování je v podstatě normální, protože ani dospělí s tím nic nedělají. V této skupině se setkáváme s tak zvanou rozptýlenou zodpovědností. Jde o stav, kdy svědky určité

¹¹MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5, str. 139-141

situace je více lidí a každý má pocit, že za to zodpovídá ten druhý a ne on sám. Velké nebezpečí šikany spočívá v tom, že se netýká jen bezprostředních účastníků, ale všech přítomných, kteří se ocitnou v blízkosti šikany. Nebezpečné je to proto, že na násilí neupozorní, oběť nebrání, agresory nezastaví, později násilí tolerují a v pokročilých stádiích šikany se do ní někdy i aktivně zapojují.

Ve skupině, která je šikanou poznamenána (hlavně v pokročilejších stádiích), se objevují následující rysy:

- „postoje členů skupiny se pohybují od ustrašeného pasivního nesouhlasu přes nezáúčastněnost až po souhlasný postoj, případně aktivní účast;
- pokusy o šikanování se jich nedotýkají, nevnímají dostatečně silně utrpení spolužáka a nemají s ním tedy soucit;
- s ponižováním a mučením spolužáků sice nesouhlasí, ale neprojevují snahu útokům trýznitelů zabránit;
- mají - li nějaké výhrady, jsou paralyzováni strachem, že to, co se děje jejich spolužákovi, se obrátí nakonec i proti nim;
- zvláště v pokročilejších stádiích šikany hodnotí většina členů skupiny vše s ohledem na svůj prospěch.“¹²

K této skupině se vyjadřuje také Michal Kolář, který zmiňuje, že většina členů skupiny vše hodnotí s ohledem na svůj prospěch a ze svého sebestředného pohledu. V dalších bodech se shoduje s poznatky z knihy Minimalizace šikany.¹³

1.6 Prevence a řešení šikany

Do této kapitoly budu čerpat hlavně z knihy Agresivita a šikana mezi dětmi od Pavla Říčana, kde autor tuto problematiku popisuje v jedné celé podkapitole své knihy. Pavel Říčan tvrdí, že prevence šikany je zapotřebí tam, kde k ní dosud nedošlo. Avšak je zapotřebí i tam, kde již byla zpozorována, aby se podařilo předejít

¹²VÁGNEROVÁ, Kateřina a Markéta BAJEROVÁ. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7., str. 87-89

¹³KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8513-X., str. 91

dalším projevům šikany a problémy se neopakovaly. Vybrané metody prevence, které nyní popíši, jsou v obou případech skoro stejné.¹⁴

1.6.1 Solidarita se slabými jako základ řízení třídy

Podle Pavla Říčana učitel hraje v prevenci před šikanou velikou roli. Ve třídě dochází k takzvanému boji o moc a učitel má tu zodpovědnost se zachovat jako ten, kdo má v těchto sporech poslední slovo a stává se soudcem. Jeho úkolem je prosazovat spravedlnost mezi dětmi. Spravedlnost představuje ochranu slabších před silnými, ať už je jejich síla ve vyšší inteligenci, svalech či plnější peněženice.

Aby učitel předcházel šikaně, tak si může více všímat outsiderů, kteří jsou často plaší, úzkostní, nějak handicapovaní, méně chápaví, méně sympatičtí či izolovaní. Tím, že se o ně učitel zajímá, jim dodává podporu a odvalu. Je důležité, aby se snažil jim dokázat, že jsou stejně důležití a hodnotní jako ostatní děti. Orientovat se na outsidersy jen tedy v jistém smyslu oběť. Je to ovšem oběť, kterou by učitel měl přinést do třídy, když chce šikaně předcházet a ochránit ty, kteří jsou šikanou ohroženi.¹⁵

1.6.2 Podpora autority učitele

Úpadek autority je jednou z příčin současné krize společnosti, protože moderní liberalismus odmítá jakoukoli poslušnost jako omezení osobní svobody. Autorita škol u nás utrpěla hlavně komunistickým režimem. Obnovení a zvýšení autority učitele je nezbytnou podmínkou, aby učitel mohl řádně plnit své poslání a také chránit své žáky před šikanou.

Ředitel školy je jedním z těch, kteří mohou a měli by autoritu učitele primárně podporovat. Autoritu na druhém stupni zastává hlavně třídní učitel, protože se u žáků střídá větší řada učitelů. Třídní učitel by měl znát nejvíce svoji třídu a měl by mít největší podíl výuky. Na prvním stupni by pokud možno měl být po celou

¹⁴ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8049-9., str. 71

¹⁵ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8049-9., str. 71 - 74

dobu pouze jeden třídní učitel, protože pouze dlouhodobá kontinuita umožní učitelům žáky dobře znát a tak bude moci vzniknout mezi nimi pocit bezpečí a důvěry.¹⁶

1.6.3 Posílení demokracie ve třídě a škole

V naší společnosti neustále přežívá totalitní mentalita, i když se demokratickému smýšlení a jednání snažíme už mnoho let učit. Učitel by měl být především učitelem demokracie, což se nevyklučuje s principem autority, kterou by měl zastávat. Výchova k demokracii není jen záležitostí výuky, ale spíše jde především o styl jednání učitele s dětmi a jejich rodiči. Mezi hlavní zásady tohoto jednání patří: 1) Ptát se dětí na jejich názory a přání, trpělivě jim naslouchat, diskutovat s nimi. Vysvětlovat, co je možné a co není možné a proč. 2) Dávat dětem možnost volby. 3) Pěstovat žákovskou samosprávu v rámci školy i jednotlivých tříd, aby se děti naučily vstupovat do role autority a jednat jako zástupci s vyšší autoritou. 4) Otevřeně informovat rodiče o problémech školy i o nepříjemných událostech a chybách, ke kterým došlo. Tím škola získává důvěru a rodič se spíše obrátí o pomoc při řešení šikany na školu a její zaměstnance. 5) Umožňovat rodičům co nejčastější přístup do školy, aby mohli vidět i průběh výuky a dynamiku třídního kolektivu. 6) Podněcovat aktivitu rodičovské organizace na škole.

Tento demokratický přístup je v naší společnosti zatím nepříliš rozvinutý, avšak je možné a dost nezbytné tento přístup podporovat, aby nedošlo k úpadku škol a společnosti.¹⁷

1.6.4 Ideová výchova

Ideová výchova spočívá v tom, že se dětem snažíme vštěpovat základní hodnoty, na nichž naše společnost stojí (úcta ke každé lidské bytosti, soucit, obětavost, čestnost atd.). Důležitou součástí je osobní příklad učitelů, který dětem předávají vlastním chováním. V dnešní společnosti jde ve škole více o výuku než o výchovu a ve společnosti se stále více klade důraz na prožitek (konzum), úspěch, výkon, soutěž oproti základním projevům solidarity. Učitel může být tedy tím, kdo

¹⁶ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8049-9., str. 75 - 77

¹⁷ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8049-9., str. 77-80

do třídy a popřípadě školy vnese nejen svým chováním postoj k lidskému životu, který blízce souvisí s naším tématem šikany.¹⁸

1.6.5 Princip kooperace ve výchově

Kooperace je jedním z dobrých předpokladů prevence šikany. Děti během spolupráce s ostatními mají možnost se poznat navzájem a především si pomáhat. Základní myšlenka je zapojení outsiderů do skupinových aktivit, což může být dobrou příležitostí, aby si slabí získali respekt a sebeúctu. Hlavní úkol ale zde má učitel, aby dokázal správně rozdělit týmy. Je důležité, aby se agresor a oběť nesetkali v jedné skupině nebo stejně tak dva silní agresoři proti celé skupině. Díky kooperaci děti mají možnost vytvářet vztahy citového příklonu a vzájemného porozumění a zároveň se tak oslabují nebo překonávají rasové či nacionalistické předsudky.¹⁹

1.6.6 Ochrana dětí před vlivem mediálního násilí a pornografie

Mediální obraz často svádí k přímému napodobování. Děti tak často působením nevhodných podívaných inklinují k agresi či strachu z agrese a k úzkosti. Mediální násilí či pornografie snižují citlivost dětí pro kázeň a řád, pro hodnotné a čisté lidské vztahy, pro duchovní dimenzi člověka. Omezením tohoto konzumu lze tedy také preventivně předcházet šikaně. Bohužel jsou ve veliké progresi média, která se nebojí využívat psychologických poznatků k tomu, aby dokázala upoutat co největší množství diváků. Úkolem učitelů, rodičů a všech dospělých je tedy také chránit děti před špatným obsahem médií a hlavně být pro ně dobrým příkladem.²⁰

V této kapitole jsem představila základní poznatky z šikany, abych mohla lépe navázat tématem kyberšikany, kterému se bude věnovat následující kapitola.

¹⁸ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8049-9., str. 80-82

¹⁹ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8049-9., str. 82-84

²⁰ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8049-9., str. 85-86

2 Kyberšikana

2.1 Definice kyberšikany a online obtěžování

Definování kyberšikany není stejně jako u šikany úplně jednoduché. V knize Děti a dospívající online od Anny Ševčíkové a kolektivu je uvedeno, že kyberšikana sdílí základní znaky s tradiční šikanou, ke kterým se přidává fakt, že vše probíhá v elektronické podobě. Definici, která je komplexní a zahrnuje všechny v současnosti uznávané aspekty pro definování kyberšikany, navrhla Price spolu s Dalglishem: „*Kyberšikana je kolektivní označení forem šikany prostřednictvím elektronických médií, jako je internet a mobilní telefony, které slouží k agresivnímu a záměrnému poškození uživatele těchto médií. Stejně jako tradiční šikana i kyberšikana zahrnuje opakované jednání a nepoměr sil mezi agresorem a obětí.*“²¹ Z této definice můžeme vyčíst základní znaky kyberšikany, které jsou stejně tak uvedeny v knize Kyberšikana – Průvodce novým fenoménem od Aleny Černé.

„*Základní prvky kyberšikany:*

- *Děje se prostřednictvím elektronických médií.*
- *Opakovanost.*
- *Záměrnost agresivního aktu ze strany útočnicka.*
- *Mocenská nerovnováha.*
- *Oběť vnímá toto jednání jako nepříjemné, ubližující.*“²²

Nyní chci přiblížit, co je těmito znaky přesně myšleno. Budu opět vycházet z knihy od Aleny Černé. **Opakovanost** může být zajišťována nejen agresorem, ale také publikem (přihlízejícími). Stačí, když napíše nový komentář, či dají „to se mi líbí“ u urážlivého vzkazu či fotografie na Facebooku. Opakovanost je u kyberšikany více komplikovaná, než u šikany, protože stačí urážející či poškozující obsah stále přeposílat a tak neustále oběť ponížovat. **Mocenská nerovnováha**, která vzniká mezi obětí a agresorem, má u kyberšikany trochu jinou podobu, než u tradiční šikany. U tradiční šikany je nerovnováha nejčastěji vyjádřena fyzickou převahou agresora. U

²¹ ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5010-1., str. 120-121

²² ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0., str. 21

kyberšikany je spíše myšleno, že agresorovi nelze v podstatě nijak zamezit v neustálém přístupu k oběti. Mladí lidé jsou v dnešní době online téměř neustále – často jsou označováni jako generace *always on* (vždy připojen). I když se oběť snaží často bránit, buď nahlášením, zablokováním, smazáním profilu či opuštěním skupiny, agresor si ji často dokáže opět najít. Nikdo nemůže zajistit, aby si agresor nezaložil nový účet. K mocenské nerovnováze přispívá také anonymita agresora. Nevíme-li, kdo na nás útočí, je pro nás obtížnější se bránit. **Úmyslné ubližující jednání ze strany agresora a také vnímání tohoto jednání jako nepříjemného a ubližujícího pro oběť** jsou totožné s tradiční šikanou. Pokud vnímání negativního charakteru agresorova jednání chybí, nemluvíme o kyberšikaně, může jít jen o vrstevnické (přátelské) „škádlení“. Může se ale jednat i o agresivní čin, který ale oběť takto nevnímá a tím pádem se nejedná o kyberšikanu. Je tedy velice důležité rozlišovat, zda se jedná o kyberšikanu, či o tzv. online obtěžování.²³

Online obtěžování je v knize *Děti a dospívající online* popsáno jako jev, který je potřeba znát a odlišovat od kyberšikany. Velmi často se setkáváme s tím, že to, co je ve skutečnosti pouze online obtěžování či vrstevnické škádlení, je interpretováno jako kyberšikana. To vede k velkým číslům a alarmujícím zprávám, které z různých výzkumů vyplývají. Online obtěžování by se dalo definovat následujícími událostmi:

- *jednorázový útok – nadávky a napadnutí na chatu nebo diskusních fórech, které se (od téhož agresora/agresorů) neopakují;*
- *agresivita je nezáměrná – cílem nebylo druhého poškodit či mu ublížit (ačkoli tento bod může být s ohledem na aspekty online prostředí problematický);*
- *člověk, na něhož je agrese směřována, nevnímá to, co se děje, jako zraňující (pak se jedná spíše o škádlení/kyber-škádlení).²⁴*

Je důležité zmínit, že i online obtěžování může mít v některých případech vážné následky a je vhodné vůči němu podnikat vhodná opatření.²⁵

²³ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0., str. 20-21

²⁴ ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5010-1., str. 124

²⁵ ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5010-1., str. 124-125

Pro definování kyberšikany je nutné také zmínit pojem nepřímá kyberšikana neboli kyberšikana v zastoupení. K definování tohoto pojmu budu vycházet z knihy od Aleny Černé, kde je uvedeno, že je možné provádět kyberšikanu či online škádlení skrze třetí osobu. Je tomu tak například, když agresor nahlásí účet či profil oběti jako škodlivý a administrátor účet oběti zablokuje. Oběť je tím zaskočena a nemá možnost zjistit, kdo je agresorem. Agresor celou situaci většinou jen sleduje a už se do ní nezapojuje. Agresor tedy nebývá rozpoznán. U tohoto případu je možné, že může jít jak o kyberšikanu, tak o online obtěžování. Jde o to, jaké všechny znaky jsou naplňovány.²⁶

2.2 Tradiční šikana a kyberšikana – dva nezávislé jevy?

V mé bakalářské práci nejprve definuji šikanu, protože vnímám úzkou provázanost mezi tradiční šikanou a kyberšikanou. Toto vnímání potvrzuje také autorka knihy Děti a dospívající online, která zmiňuje, že kyberšikana s tradiční šikanou je nerozlučně spjata. Jde mnohdy o rozšíření agrese, která probíhá v offline světě i do světa online. Je mnohem větší pravděpodobnost, že se obětí kyberšikany stane dítě či dospívající, který je již obětí tradiční šikany, než někdo, kdo s tímto typem agrese nemá žádnou zkušenost. Z různých výzkumů je potvrzeno, že se kyberšikana a tradiční šikana překrývají v 85 %.²⁷

2.3 Formy kyberšikany

V této kapitole budu vycházet také z anglické knihy Cyberbullying: bullying in the digital age od autorů Kowalski, Limber a Agatston, protože jsem se touto knihou, zabývala již během studia. Mezi hlavní formy kyberšikany podle knihy Kyberšikana – Průvodce novým fenoménem patří:

- „vydávání se za někoho jiného (jinak také impersonace) a krádež hesla
- vyloučení a ostrakizace

²⁶ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0., str. 22-23

²⁷ ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5010-1., str. 125-126

- *flaming*
- *kyberharašení a kyberstalking*
- *pomlouvání*
- *odhalení a podvádění*
- *happy slapping*²⁸

Nyní tyto formy stručněji popíši a doplním o informace ze zahraniční literatury.

2.3.1 Vydávání se za někoho jiného a krádež hesla

V této formě se agresor v online prostředí vydává za oběť. Nejčastějším příkladem je vytvoření si falešného profilu. Tak má agresor možnost pod identitou oběti komunikovat s jeho přáteli zpravidla nevhodným a ubližujícím způsobem. Dochází tak k poškozování sociálních vztahů, které jsou zejména pro mladého člověka velmi důležité. Často se také stává, že agresor zcizí přímo heslo k účtu oběti a vystupuje přímo za něj. Stává se to také z toho důvodu, že v dnešní době si děti a mladí lidé často sdělují svá hesla na znamení svého přátelství. Hesla mohou být tedy potom lehce zneužita.²⁹

V knize *Cyberbullying: bullying in the digital age* je také uvedeno, že v extrémním případě agresor využije identitu oběti, aby záměrně urážel a napadal hate group, kdy při těchto komentářích zveřejňuje své osobní údaje. Tím pádem tato hate group může vystopovat oběť a vyřídit si to s ní. V tuto chvíli pachatel vystavuje život oběti velkému nebezpečí.³⁰

²⁸ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0., str. 25

²⁹ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0., str. 25

³⁰ vlastní překlad, KOWALSKI, Robin M., LIMBER Sue and AGATSTON Patricia W.. What Is Cyberbullying? In: KOWALSKI, Robin M., LIMBER Sue and AGATSTON Patricia W.. *Cyberbullying: bullying in the digital age*. Second edition. Chichester: Wiley-Blackwell, 2012, str. 64-65

2.3.2 Vyloučení a ostrakizace

Zde se jedná o nepřímou agresi, jde spíše o frustraci, která se dostavuje z důvodu nenaplnění potřeby – hlavně u mladých lidí – někam patřit. Kyberšikana se zde koná tak, že skupina lidí vyčlení někoho například z Facebookové skupiny, což je velmi frustující pro oběť, protože to vidí všichni. Jedná se tedy o vyčlenění člověka ze skupiny, do které by chtěl nebo měl patřit.³¹

V knize *Cyberbullying: bullying in the digital age* se uvádí, že doktor Koenig, který je rodinný terapeut a vedoucí programu pro rodiče a děti tvrdí, že kyberšikanou může být dítě emočně zničeno. Ten, kdo byl odebrán z přátel na Facebooku nebo z podobných sociálních sítí, může cítit ignoraci i ve svém reálném životě.³²

2.3.3 Flaming

Jako flaming se označuje prudká hádka, která proběhne mezi dvěma či více uživateli ve virtuálním prostředí. Flame znamená plamen, jde tedy o plamennou výměnu názorů. Většinou to zahrnuje hádku, nadávky, útočný jazyk nebo také i vyhrožování. Musíme myslet na to, že pokud je tento jev posuzován jako kyberšikana, musí být záměrem agresora oběť poškodit a i sama oběť toto chování musí vnímat jako ubližující.³³

2.3.4 Kyberharašení a kyberstalking

Jako kyberharašení označujeme opakované zprávy zasílané agresorem, které jsou obětí vnímané jako nepříjemné. Typické je, že agresor posílá zprávy oběti hned, jakmile se připojí a je online, anebo oběti opakovaně zahluje mobilní telefon SMS zprávami. Na rozdíl od flamingu se zde jedná o jednostrannou komunikaci. Oběť se zpravidla snaží komunikaci ukončit. Mnoho mladých lidí například navazuje kontakt s neznámými lidmi, kteří mohou být právě rizikem kyberharašení.

³¹ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0., str. 25-26

³² vlastní překlad, KOWALSKI, Robin M., LIMBER Sue and AGATSTON Patricia W.. What Is Cyberbullying? In: KOWALSKI, Robin M., LIMBER Sue and AGATSTON Patricia W.. *Cyberbullying: bullying in the digital age*. Second edition. Chichester: Wiley-Blackwell, 2012, str. 66-67

³³ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0., str. 26

Kyberstalking je opakované zasílání zpráv obsahujících výhrůžky, útočná a zastrašující sdělení, anebo také vydírání. Často je těžké je rozeznat od kyberharašení, měřítkem ovšem může být právě situace, kdy se oběť začne obávat o své fyzické bezpečí.³⁴

2.3.5 Pomlouvání

Jedná se o sdělování nepravdivých informací o druhém, které má za cíl jeho sociální poškození či vyloučení. U této formy je cíleno hlavně na přihlízející. Pomlouvám se často velmi špatně brání a nevýhodou kyberprostoru v této souvislosti je neuvěřitelná rychlost, kterou se dané pomluvy šíří. Oběť ani agresor nemusí mít vůbec přehled o tom, kam až se nepravdivá informace dostala.³⁵

2.3.6 Odhalení a podvádění

Jde o odhalení a zveřejnění informací o oběti těm, kterým tyto informace nebyly určeny. Nejčastěji jde o informace osobního či intimního charakteru včetně fotek. Spadá sem také například veřejné odhalení homosexuality. Zahrnuje také přeposlání a sdílení informací či fotografií, které oběť s důvěrou poslala agresorovi a ten jich zneužije.³⁶

2.3.7 Happy slapping

Pod tímto pojmem, pro který nemáme český ekvivalent, se skrývá další forma kyberšikany. Původ má v britském metru a v posledních několika letech se tato forma značně rozšířila. Název této formy vychází z anglického to slap – v překladu fackovat. Pojmenování vzniklo během jedné události, kdy byl neznámý kolemjdoucí napaden a zfackován skupinou dospívajících. To vše bylo natočeno na mobilní telefon a poté zveřejněno na internetu. V současnosti fyzické útoky nemusí zahrnovat jen fackování, ale i jiné typy fyzického napadení. Existují případy, kdy zveřejněné

³⁴ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0., str. 26

³⁵ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0., str. 27

³⁶ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0., str. 27

ponižující video (často zahrnující svlékání apod.) a hlavně jeho zveřejnění a šíření na internetu vedlo k sebevraždě oběti.³⁷

V knize *Cyberbullying: bullying in the digital age* je k této formě ještě uvedeno, že mnohdy je jednodušší na internet poškozující video nahrát, než je poté smazat, což pro oběť může být velice frustrující. Další variantou happy slappingu je hopping (v překladu skákání), což zahrnuje přímý útok na oběť tzv. naskočením, které je také natočeno a zveřejněno na internetu. Jev je známý zejména v Americe. Tyto formy jsou nebezpečné, protože došlo i k vážnému poranění během útoku, kdy oběť na následky zemřela.³⁸

2.3.8 Sexting

V knize Aleny Černé není sexting jako forma kyberšikany zmíněn. Oproti tomu v zahraniční knize *Cyberbullying: bullying in the digital age* je sexting do forem kyberšikany zahrnut. Z toho důvodu, že z mého pohledu je sexting v současné době velmi rozšířen a aktuální, neopomenu ho definovat. Sexting je posílání či přidávání na internet polonahých či nahých fotografií či videí. Je zde zahrnuto i posílání zpráv se sexuální tematikou. Často jsou tyto materiály zneužity k vydírání, což může vést až k sebevraždám. Útočník se také dopouští trestného činu šíření pornografie v případě, že oběť je mladší 18 let.³⁹

2.4 Aktéři kyberšikany

V této podkapitole bych chtěla představit aktéry, kteří se podílejí na vzniku kyberšikany. Mnoho aspektů kyberšikany je s aspekty tradiční školní šikany

³⁷ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0., str. 27

³⁸ vlastní překlad, KOWALSKI, Robin M., LIMBER Sue and AGATSTON Patricia W.. What Is Cyberbullying? In: KOWALSKI, Robin M., LIMBER Sue and AGATSTON Patricia W., *Cyberbullying: bullying in the digital age*. Second edition. Chichester: Wiley-Blackwell, 2012, str. 67-68

³⁹ vlastní překlad, KOWALSKI, Robin M., LIMBER Sue and AGATSTON Patricia W.. What Is Cyberbullying? In: KOWALSKI, Robin M., LIMBER Sue and AGATSTON Patricia W., *Cyberbullying: bullying in the digital age*. Second edition. Chichester: Wiley-Blackwell, 2012, str. 68-69

shodných, avšak z důvodu online prostoru, ve kterém ke kyberšikaně dochází, má kyberšikana svá určitá specifika.

Informace k těmto specifickým bodům budu čerpat z knihy Aleny Černé s názvem *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Stejně jako tradiční šikana zařazuje i kyberšikana mezi hlavní aktéry agresora, oběť a přihlížející. Velikou odlišností kyberšikany je, že agrese přes internet nebo mobil nevyžaduje přímou interakci s obětí, agresorem a okolím.

Kyberšikanu je možné provést o samotě a není třeba mít za sebou skupinu povzbuzujících kamarádů, kteří k tradiční šikaně nerozlučně patří. Proto je u kyberšikany typické, že zde dochází k zaměňování rolí mezi agresorem a obětí. K záměně dochází tak, že v online světě se může oběť lehce stát agresorem, protože k tomu nepotřebuje fyzickou převahu. A naopak agresor se lehce může stát v online světě obětí, protože mu obvyklé prostředky převahy nejsou nápomocny. Stále je ale kyberšikana častým „doplňkem“ tradiční šikany.

Kyberšikana je také prostředkem, který zvyšuje subjektivní postavení vlastní pozice. To se děje prostřednictvím sociálního srovnávání. Oběť v offline světě má v online světě nad někým převahu, a tak se díky tomu necítí úplně na dně, i když je to na úkor jiné osoby.

Na rozdíl od tradiční šikany se lze k kyberšikaně uchýlit, i když je chování agresora skupinou odsuzováno. Dochází k tomu tak, že agresori často vnímají své chování jako anonymní. To je chápáno velmi chybně, protože jak je známo, na internetu po sobě každý zanechává „internetové otisky“, i když vše důkladně smaže. Důležitou roli zde také hraje tzv. disinhibiční efekt, který způsobuje ztrátu zábran v komunikaci a „odvázanost“ na internetu, která je také více tolerována než v offline světě. Proto se na internetu objevuje velké množství hrubého a nepřátelského chování, přes které je mnohdy těžké kyberšikanu odhalit.⁴⁰

2.4.1 Oběť

Oběti kyberšikany se v charakteristikách příliš neliší od obětí tradiční šikany. To platí zejména tehdy, když se oběť a agresor znají z „reálného světa“, což se týká

⁴⁰ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0., str. 55-60

většiny případů kyberšikany. Tyto charakteristiky, které jsou shodné s tradiční šikanou, znovu zmiňovat nebudu, protože jsou již uvedeny v kapitole 1.5.2 této práce. Zaměřím se tedy na rysy přímo pro kyberšikanu charakteristické, které budu čerpat z knihy Aleny Černé.

Z důvodu možného překryvu rolí obětí a agresorů v kyberšikaně se u obětí více objevuje zvýšená agresivita, porušování pravidel a celkově problémové chování.

U kyberšikany jsou dva typy obětí, které doplňují charakteristické znaky obětí tradiční šikany. Prvním je agresor, který se sám stává obětí, ať už kvůli tomu, že se mu mstí sama oběť, nebo se zvedne odpor ze strany dalších lidí. Druhým typem jsou pak děti, které chováním příliš nevybočují z normálu a někdy mají ve skupině dokonce dobré postavení. V online prostředí se však stávají zranitelnými.

Výzkumníky bylo zjištěno, že oběťmi kyberšikany se stávají hlavně děti a dospívající, kteří internet používají častěji a po delší dobu. Oběti kyberšikany na internetu často uveřejňují své osobní údaje, fotografie a mnoho dalšího materiálu osobního charakteru. V podstatě se dá říci, že se oběti často více sebeodhalují sdílením osobních či intimních údajů či fotografií s jinými lidmi. Je to dáno také tím, že odmítané děti mají větší tendenci k sebeodhalování na internetu, protože v reálném světě k tomu nemají možnost (nemají dostatek přátel, kterým by se mohly takto svěřovat). Je však důležité zdůraznit, že takovéto chování ale nemá samo o sobě za důsledek kyberšikanu. Ta sice souvisí s vyšším sebeodhalováním na internetu, avšak její základ je většinou jinde.⁴¹

2.4.2 Agresor

Agresoři kyberšikany se od agresorů tradiční šikany mnoho neliší. Spíše jde o další aspekty, které jsou díky online světu pro agresory typické. Mezi agresory kyberšikany najdeme také agresivní a impulzivní jedince, není jich však tolik jako u tradiční šikany. Z velké části se agresory stávají oběti tradiční šikany, které si na internetu takovýmto chováním kompenzují neuspokojivé postavení v reálném světě.

Jedním z charakteristických rysů agresorů je málo rozvinutá empatie k druhým lidem. Často se nedokáží vcítit do situace oběti a nedokáží si vůbec

⁴¹ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0., str. 62-64

představit, co v oběti vyvolávají svým agresivním chováním. U kyberšikany je to ještě zesíleno tím, že agresor vidí pouze obrazovku počítače a nevidí, jak oběť na jeho chování reaguje. Někteří agresori si tedy nemusí vůbec uvědomovat, co jejich chování může způsobovat. Heirman a Walrave tento aspekt kyberšikany pojmenovávají jako kokpit efekt – kyberagresori podobně jako letci shazují bomby na města a vesnice pod sebou a nevidí dopady a utrpení, které svým chováním způsobují. Nemají proto ani výrazný pocit viny.

Dalším aspektem je pocit anonymity, který obecně snižuje zábrany v chování (viz disinhibiční efekt v podkapitole 3.4).

Často se také jedná o děti, které mají emočně chudší vztahy v rodině, což se projevuje i tím, že rodiče se příliš nezajímají o online aktivity, které provozují jejich potomci. Proto může kyberšikana dosáhnout velkých měřítek, aniž by o ní někdo věděl.⁴²

2.4.3 Přihlížejíci

Skupina, kterou se tato podkapitola zabývá, je specifická svojí velikostí. Nebudu opět zmiňovat charakteristické rysy, které jsou shodné s tradiční šikanou a jsou uvedené již v podkapitole 1.5.3. Zaměřím se více na charakteristické rysy pro přihlížejíci v online prostoru.

Zatímco u tradiční šikany přihlížejíci vše vidí na vlastní oči, u kyberšikany může k mnoha útokům docházet skrytě prostřednictvím sms zpráv, emailů, massangerů či jakéhokoliv jiného prostoru, což se nikdo nemusí dozvědět. Jedním z hlavních rozdílů je, že děti a dospívající mohou přihlížet kyberšikaně, aniž by byli fyzicky s obětí, agresorem nebo kýmkoliv dalším. Sledují například, jak u někoho na facebookové zdi přibývají sprosté a urážlivé zprávy nebo dostanou odkaz na video, které agresor právě zveřejnil. Přihlížejíci mohou také být součástí kyberšikany, aniž by věděli, kdo je obětí a kdo agresorem.

Významný rozdíl je rovněž spojen s délkou trvání a místem, kde k šikaně dochází. Oproti tradiční šikaně jsou materiály a informace na internetu poměrně

⁴² ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0., str. 64-67

trvalé a velmi lehce šířitelné, že ani agresor sám nemá možnost vidět, kam až se jeho informace či materiály dostaly.

Vzhledem k povaze online prostředí je tedy otázkou, co to vlastně znamená být svědkem a především přímým svědkem kyberšikany. Přihlížejíci může být na pochybách, nakolik je situace závažná a zda si ji vůbec oběť bere osobně, zda se nejedná pouze o online obtěžování a do jaké míry má přihlížejíci právo a povinnost do situace zasahovat. Jedná se zde také o efekt přihlížejíciho, kdy jde o tzv. rozptýlenou zodpovědnost za to, co viděl nebo četl. Přihlížejíci také může mít pocit, že je naprosto anonymní, protože je svědkem situace, která se jeho osobně vůbec netýká a vlastně nikdo neví, co četl či viděl. Nikdo ho tedy nemůže nařknout z toho, jak se zachoval.

Když bych to shrnula, přihlížejíci často nereagují způsobem, který by pomohl oběti, protože: „*V online prostředí neodhadnou závažnost viděné události (mohou věřit, že jde jen o neškodné škádlení), nevidí její aktéry (což potlačuje případnou empatii s obětí) a sami jsou neviditelní (což potlačuje pocit zodpovědnosti za vlastní jednání).*“ U kyberšikany tedy častěji hrozí, že se přihlížejíci svým chování přidají na stranu agresora, přičemž často nemusí odhadnout skutečné důsledky vlastního jednání.⁴³

2.5 Strategie zvládání

Tato kapitola pojednává o strategiích, které oběti využívají k vyrovnání se se situací, kterou vnímají jako zátěžovou či překračující jejich možnosti. Anna Ševčíková ve své knize Děti a dospívající online uvádí, že tyto strategie jsou u kyberšikany stále velice málo zmapovanou problematikou z důvodu novosti fenoménu. Strategie vyrovnání se se stresem jsou velice subjektivní a záleží mnoho na osobnostních charakteristikách jednotlivce. V jednom výzkumu z roku 2012, jehož autory jsou Parris, Varjas, Meyers a Cutts, se ptali studentů středočeských škol, co lze při setkání s kyberšikanou dělat. Zařadili sem:

- „*vyhýbání se (vymazání zpráv, účtů, blokování telefonních čísel, ignorování situace),*

⁴³ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0., str. 69-75

- **přijetí** (*kyberšikana je pak brána jako součást života – něco čemu se nedá vyhnout či zabránit a je potřeba se s tím smířit*),
- **ospravedlnění** (*zahrnuje hledání důvodů, proč není podstatné se kyberšikanou vůbec zabývat a také shazování agresora – že je hloupý, nestojí za to a podobně*),
- **vyhledávání opory v okolí** (*svěření se někomu a zapojení dalších lidí do řešení a zvládání kyberšikany – kamarádi, rodiče, policie*),
- **osobní promluva** (*snaha předejít nepochopení způsobenému charakteristikami online prostředí*),
- **zabezpečení a zvyšování povědomí o problematice.** “

V českém výzkumu, který byl prováděn v Jihomoravském kraji a který používám i ve své bakalářské práci, bylo zjišťováno, jaké strategie zvládání přímo oběti kyberšikany použily a také to, co danou strategií zamýšlely. Zda jim tato strategie pomohla ukončit kyberšikanu, cítily se lépe, anebo zda jim nepomohla. Bylo tím sledováno nejen to, jaké strategie zvládání oběti používají, ale také co považují za efektivní.

Strategie lze tedy shrnout do několika oblastí:

- „*technicky zaměřené strategie*,
- *vyhýbání se a ignorace*,
- *disociace – oddělení světa online a offline*,
- *přerámování (nebo také kognitivní přerámování)*,
- *odplata*,
- *přímá konfrontace s agresorem*,
- *vyhledání sociální opory.*“

Nyní každou výše uvedenou strategii popíši, abychom se později dobře orientovali ve výzkumné části mé bakalářské práce. Čerpat budu opět z knihy Aleny Černé.

Technicky zaměřené strategie

Spadají sem strategie, u kterých oběť využije technologické prostředky. Znamená to jak nahlášení incidentu, tak například změnu nastavení soukromí či zabezpečení. Tato strategie je často doporučována jako primární způsob ochrany před kyberšikanou a také jako prostředek prevence.

Vyhýbání se a ignorace

Tyto strategie mají za cíl se vyhnout agresorovi, nevhodným obsahům, které oběť zraňuje, či celé situaci. Například takto se oběti zachovaly při zvolení tohoto typu strategie zvládnání:

- „Smazal/a jsem si ty zprávy, které mi ubližovaly.
- Smazal/a jsem svůj profil na stránkách, kde se to stalo.
- Na stránky, kde se to stalo, jsem přestal/a chodit.
- Začal/a jsem se té osobě vyhýbat v reálném životě.
- Nevěnoval/a jsem pozornost tomu, co se stalo.
- Snažil/a jsem se soustředit na něco jiného, abych na to nemusel/a myslet.
- Rozhodl/a jsem se to ignorovat.
- Nebral/a jsem si to k srdci.“

Je důležité zmínit, že ne zdaleka vždy je možné vyhýbání se kyberšikaně či ignoraci chápat jako důkaz toho, že oběť svou situaci nezvládá. I když v některých studiích je ignorace brána jako vyhýbavá strategie v opozici proti strategiím zaměřeným na řešení.

Disociace – oddělení světa online a offline

Princip disociace jsem již zmiňovala jako součást tzv. disinhibičního efektu, ve kterém jde o to, že si lidé často představují, že to, co se děje na internetu, není reálné. Zahrnuje to i představu, že se lidé na internetu prostě chovají jinak. Z toho vyplývá, že lidé mají tendenci si myslet, že to, co se stane na internetu, se vlastně neděje „doopravdy“. V praxi si oběť může říci, že takové věci se prostě na internetu dějí a že by se v reálném světě agresor takto nezachoval. Ačkoliv jsou takové myšlenky určitě z části pravdivé, je třeba zdůraznit, že se online prostředí nesmí stát

polem, kde je takové chování omluvitelné. Současně platí, že virtuální realita je pro mnohé děti a dospívající realitou a ne jen jakýmsi „stínovým“ světem.

Přerámování (kognitivní přerámování)

Přerámováním se nazývá schopnost změnit úhel pohledu. Ať už na agresora, či na celou situaci. Do této strategie spadá i znevažování nebo znehodnocování agresora například slovy: „ten člověk mi za to nestojí, je ubohý“ a podobně. Může se vyskytnout i situace, kdy si oběť řekne, že jí agresor nestojí za to, aby se ona sama trápila. Anebo sama zhodnotí, že situace není tak závažná, jak se jeví.

Odplata

Sem spadají všechny strategie, které zahrnují jakoukoli odplatu neboli pomstu vedenou proti agresorovi. Ať už je to v online či offline světě.

Přímá konfrontace s agresorem

Znamená přímou snahu si to s agresorem nějakým způsobem „vyříkat“. Buď tváří v tvář, nebo online. V tomto případě nejde o pomstu, ale spíše o vysvětlování a vyjasňování situace, kdy oběť asertivně vystupuje proti agresorovi pro svoji obranu.

Vyhledání sociální opory

Znamená to vyhledání osoby, které by se oběť mohla svěřit se svým zážitkem s kyberšikanou. Tato osoba může být oběti jak emocionální oporou, tak také člověkem, který celou situaci pomůže oběti řešit.

2.5.1 Co ovlivňuje volbu strategií vyrovnání se s kyberšikanou?

Volbu strategie ovlivňuje mnoho aspektů. Jedním z nich je situační kontext, tedy o jaký typ kyberšikany se jedná, v jakém konkrétním prostředí probíhá a podobně. Dále velkým vlivem je kvalita vztahů v rodině a kvalita vztahů s vrstevníky, a to hlavně co se týče důvěry a ochoty se svěřovat. Dále v rozhodování hrají roli osobnostní charakteristiky (otevřenost/uzavřenost), předchozí zkušenost

s kyberšikanou, online obtěžováním či tradiční šikanou, věk (mladší děti se spíše svěřují rodičům) a v neposlední řadě i přesvědčení o tom, zda jsou schopni svoji situaci změnit vlastními silami – ať už to zahrnuje jakoukoliv strategii.⁴⁴

⁴⁴ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0., str. 105-120

3 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

V této kapitole popíši, co je to nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (dále NZDM) jako druh sociální služby. Poté také představím NZDM Vrtule, kde momentálně pracuji, a kde budu zkoumat zkušenost klientů s kyberšikanou v porovnání s již vytvořeným výzkumem.

V zákoně č. 108/2006, Sb. (Zákon o sociálních službách) je v § 62 definováno, co jsou to nízkoprahová zařízení pro děti a mládež následujícími slovy:

„Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

(1) Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,*
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,*
- c) sociálně terapeutické činnosti,*
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.⁴⁵*

O nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež je také napsáno ve Vyhlášce č. 505/2006, Sb. § 27 takto:

„Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Základní činnosti při poskytování sociálních služeb v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež se zajišťují v rozsahu těchto úkonů:

- a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti:*
 - 1. zajištění podmínek pro společensky přijatelné volnočasové aktivity,*
 - 2. pracovní výchovná činnost s dětmi,*

⁴⁵ Zákon č. 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách, § 62

3. nácvik a upevňování motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností,

4. zajištění podmínek pro přiměřené vzdělávání,

b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím: aktivity umožňující lepší orientaci ve vztazích odehrávajících se ve společenském prostředí,

c) sociálně terapeutické činnosti: socioterapeutické činnosti, jejichž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob,

d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:

1. pomoc při vyřizování běžných záležitostí,

*2. pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob.*⁴⁶

Při vzniku nové sociální služby se musí vycházet ze základních požadavků na službu, které jsou uvedeny v zákoně. Mezi nízkoprahovými zařízeními pro děti a mládež je jedním z parametrů, která odlišují tato zařízení, věk klientů, se kterými dané NZDM pracuje. V zákoně je uvedeno, že se v NZDM pracuje s dětmi ve věku 6 – 26 let, což z mého pohledu pro funkčnost služby není vhodné. Při zakládání sociální služby je dobré si vybrat pouze část uvedené věkové kategorie. Usuzuji tak z vlastní zkušenosti z práce v NZDM, kde jsem také v komunikaci s jinými NZDM v Praze, která mají jinou věkovou kategorii pro své klienty.

3.1 Nízkoprahový klub Vrtule

V této podkapitole chci představit Nízkoprahový klub Vrtule, kde momentálně pracuji jako kontaktní sociální pracovník. Představuji jej zde, protože v mé bakalářské práci chci zkoumat právě povědomí a zkušenost klientů Vrtule s kyberšikanou. V Nízkoprahovém klubu Vrtule pracuji již 2 roky a během této doby jsem měla možnost potkat mnoho mladých lidí, kteří tuto službu navštívili či navštěvují dodnes.

⁴⁶ Vyhláška č 505/2006 Sb. § 27

Nyní chci popsat specifika Nízkoprahového klubu Vrtule od jiných NZDM jak je popsáno v Metodice Nízkoprahového klubu Vrtule.

Poslání

Posláním Nízkoprahového klubu Vrtule je zlepšit kvalitu života dětí a mládeže trávící svůj čas na území Prahy 8, která se ocitla v nepříznivé životní situaci. Usilovat o pozitivní změnu v jejich životním způsobu a umožnit jim smysluplně a aktivně trávit volný čas a snižovat tím jejich podíl na nepříznivém klimatu v části města. A v neposlední řadě poskytovat informace, odbornou pomoc, podporu a předcházet tak jejich sociálnímu vyloučení.

Pracovníci klubu pracují podle standardů kvality sociálních služeb NZDM a Pojmosloví NZDM České asociace streetwork, protože pravidelně prochází rozvojovým auditem této organizace. V Nízkoprahovém klubu Vrtule se uplatňuje práce na poli primární a především sekundární prevence.

Cíle služby

Mezi základní cíle služby patří:

- *„pomoci zvládnout mladým lidem bezpečný přechod do dospělosti;*
- *vyhledávat a aktivně oslovovat mladé lidi, kteří naše služby potřebují;*
- *vytvořit bezpečné prostředí pro vzájemnou spolupráci;*
- *podpořit mladé lidi ve zvládnání obtížných životních situací;*
- *snížit dopady rizikového chování mladých na ně samotné i jejich okolí;*
- *zlepšit a rozvinout kvalitu života mladých lidí;*
- *zlepšit klima v severní části Prahy 8.“*

Cílová skupina

Pracovníci Nízkoprahového klubu Vrtule pracují s dětmi a mládeží ve věku 13 až 22 let, kteří tráví svůj volný čas na území Prahy 8 a jsou ohroženi rizikovým chováním svým, nebo svého okolí.

Mezi hlavní oblasti, kde vznikají rizika ohrožení, patří konfliktní vztahy (ve škole, s vrstevníky, s rodiči), prožívání dospívání v neúplné, nefunkční rodině (špatné vztahy, nedostatek financí), užívání návykových látek (tabák, alkohol,

konopné drogy), životní styl související s dospíváním (nuda, hledání sebe sama, život v partě, sexuální život, nedostatek zájmu od ostatních, záškoláctví, střety se zákonem).

Základní principy poskytovaných služeb

Základními principy je nízkoprahovost a profesionalita. Nízkoprahovostí je myšlen nízký práh pro využívání sociální služby dané cílové skupiny. Nízký práh je zaručen reálnou dostupností, tedy bezplatností služby, možností anonymity a dobrovolnosti navštěvování klubu. Profesionalita je zaručena pravidelným vzděláváním pracovníků, vzájemným reflektováním práce mezi pracovníky a přístupem ke všem klientům stejně.

Otevírací doba

V Nízkoprahovém klubu je otevřeno od pondělí do čtvrtka vždy od 15 do 19 hodin.

Dodržování pravidel

Uživatelé služeb musí na klubu dodržovat základní pravidla, která zaručí bezpečnost prostoru. Patří mezi ně:

- vstup do klubu je povolen každému ve věku 13 až 22 let;
- respekt vůči ostatním v klubu a pracovníkům;
- žádný alkohol, drogy v prostoru klubu;
- žádná agrese, nadávky, zbraně;
- žádné sexuální aktivity v klubu.⁴⁷

⁴⁷ Metodika Nízkoprahového klubu Vrtule, vnitřní dokument, str. 6-7

4 Výzkumné šetření

4.1 Výzkumná otázka

V této části bakalářské práce chci potvrdit či vyvrátit hypotézy, které se týkají povědomí a zkušenosti s kyberšikanou a se strategiemi zvládnání kyberšikany u mladých lidí. Vybrala jsem si toto téma, protože je z mého pohledu v současné době aktuální. Moji výzkumnou otázkou tedy je, zda a do jaké míry se klienti Nízkoprahového klubu Vrtule setkali s kyberšikanou. Výsledky mého dotazníkového šetření srovnávám s výzkumem Online obtěžování a kyberšikana zpracovaný pod Fakultou sociálních studií Masarykovy univerzity v roce 2012.

4.2 Cíl výzkumného šetření

Cílem mého výzkumného šetření je zjistit, jaké mají klienti Nízkoprahového klubu Vrtule povědomí a zkušenost s kyberšikanou v porovnání s již vytvořeným výzkumem na téma Online obtěžování a kyberšikana, který byl uskutečněn v Jihomoravském kraji v roce 2012.

4.3 Výzkumné hypotézy

V mém výzkumu jsem si stanovila tři hypotézy, které v diskusi na základě zjištěných poznatků potvrdím či vyvrátím.

1. Klienti Nízkoprahového klubu Vrtule se více setkávají s kyberšikanou v roli oběti, agresora či přihlížejícího, než respondenti výzkumu Online obtěžování a kyberšikana.
2. Klienti Nízkoprahového klubu Vrtule používají stejné strategie zvládnání kyberšikany jako respondenti výzkumu Online obtěžování a kyberšikana.
3. U klientů Nízkoprahového klubu Vrtule se častěji objevuje online obtěžování (podle definice ve výzkumu), než kyberšikana.

4.4 Metodologie

Pro sběr dat k mému výzkumu jsem zvolila kvantitativní metodu. Zvolila jsem strukturovaný dotazník totožný s dotazníkem, který byl použit při výzkumu v Jihomoravském kraji na téma Online obtěžování a kyberšikana, aby získaná data

byla co nejvíce srovnatelná s tímto výzkumem a mohlo tak dojít k co nejpřesnějšímu srovnání výsledků. Dotazníky jsem rozdávala pouze v Nízkoprahovém klubu Vrtule. Vždy jsem na základě vyplněného dotazníku s klientem klubu vedla rozhovor, aby zjištěná data byla také využita k mé sociální práci v klubu a můj výzkum tak měl přesah také do mé sociální práce.

Sběr dat probíhal od ledna do března roku 2018. Výběr výzkumu, se kterým by mohlo dojít ke srovnání v mé bakalářské práci, byl zvolen na základě tématu a spolupráce autorů výzkumů. V období od června do listopadu 2017 jsem komunikovala s autory výzkumů zabývajících se kyberšikanou, ale bohužel jsem mnohdy nedostala pozitivní odpověď, co se týče poskytnutí dotazníku, který byl použit pro jejich výzkum, pokud mi autoři odpověděli.

Pro moji práci jsem tedy zvolila výzkum na téma Online obtěžování a kyberšikana, který byl realizován za podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Autory výzkumu jsou Hana Macháčková, Alena Černá, Lenka Dědková, Anna Ševčíková a Eva Blažková. Výzkum byl vytvořen pod záštitou Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Institutu výzkumu dětí, mládeže a rodiny v roce 2012.⁴⁸

4.4.1 Online obtěžování a kyberšikana – představení výzkumu

Výzkum na téma Online obtěžování a kyberšikana navazoval na mezinárodní projekt „Cost Action – Cyberbullying“, který řeší otázky zvládání negativ spojených s užíváním nových technologií.

Cílem tohoto projektu bylo zjistit, jak se dospívající, kteří zažili online obtěžování a kyberšikanu, s touto zkušeností vypořádávají. Bylo zjišťováno, čím je ovlivněna volba stylů zvládání kyberšikany a jaká je jejich efektivita. Dotazníkového šetření se účastnilo přes 2 000 žáků šestých tříd základních škol až třetích ročníků středních škol v Jihomoravském kraji. Šetření bylo započato v listopadu 2011 a bylo ukončeno v lednu roku 2012.

⁴⁸ MACHÁČKOVÁ, Hana a kolektiv. *Online obtěžování a kyberšikana: Zpráva projektu "Copingové strategie kyberšikany u adolescentů" realizovaného za podpory MŠMT*. Brno, 2012, str. 1

Záměrem projektu je poskytnout základní přehled způsobů, jimiž se oběti vypořádávají s kyberšikanou, a nastínit možnosti, jak jí předcházet či jak ji ukončit.

Pro práci s již vytvořeným výzkumem je nutné popsat definici kyberšikany a online obtěžování, z které při vyhodnocování dotazníkového šetření vycházeli, a já se touto definicí budu také při zpracování zjištěných dat řídit. *„Definice kyberšikany se stále proměňuje a zpřesňuje. Ukazuje se, že je velmi důležité rozlišovat charakter online útoků, neboť ty mohou nabývat mnoha různých forem: může jít o jednotlivou, relativně banální událost (např. obdržení jednoho urážlivého e-mailu od neznámého adresáta), která na příjemce nemá prakticky žádný dopad, až po dlouhodobé a závažné obtěžování, které může dohnat oběti až k sebevražedným úmyslům. Mezi odborníky zabývajícími se tímto fenoménem panuje shoda, že za kyberšikanu lze označovat jen ty online útoky, které:*

- 1. jsou agresivní a záměrně ubližující (uskutečňované individuálně nebo skupinou)*
- 2. jsou opakované*
- 3. staví oběť do situace, v níž se online útokům nedokáže bránit (je tedy přítomná mocenská nerovnováha)*
- 4. se odehrávají prostřednictvím internetu či mobilních telefonů*
- 5. oběť vnímá jako zraňující.*

Útoky, které tato kritéria nesplňují, pak nelze považovat za kyberšikanu, ale spíše za projev online obtěžování, ne-li vrstevnického škádlení, které na rozdíl od kyberšikany nemají devastující dopad na prožívání jedince. V následující zprávě proto klademe důraz a rozlišování online obtěžování a kyberšikany. Širší pojem „online obtěžování“ používáme pro všechny respondenty, kteří se s nějakým online útokem setkali, a užší pojem „kyberšikana“ tam, kde jsou naplněna výše popsaná kritéria. Kyberšikanu tudíž pojímáme jako podmnožinu online obtěžování.“⁴⁹

Zjištěné výsledky, které jsou uvedené v této zprávě, budu popisovat při srovnání s výsledky mého vlastního výzkumu.

⁴⁹ MACHÁČKOVÁ, Hana a kolektiv. *Online obtěžování a kyberšikana: Zpráva projektu "Copingové strategie kyberšikany u adolescentů" realizovaného za podpory MŠMT*. Brno, 2012., str. 4-5

4.5 Vyhodnocení dotazníku

Dotazníkové šetření probíhalo pouze v Nízkoprahovém klubu Vrtule z důvodu zvoleného tématu. Sběr dat probíhal od ledna do března roku 2018. Celkově bylo sebráno 32 vyplněných dotazníků, protože v období sběru dat Nízkoprahový klub Vrtule nenavštívilo více klientů. U mého zpracování dotazníků se inspiroji zpracováním výzkumu Online obtěžování a kyberšikana, aby bylo možné lépe dojít k porovnání výsledků.

4.5.1 Účastníci výzkumu

Ve výzkumu jsou zpracována data od 32 klientů navštěvujících Nízkoprahový klub Vrtule ve věku od 13 do 20 let. Dotazovaným bylo v průměru 16 let. Ze 34 % jsou mezi nimi zastoupeny dívky a ze 66 % jsou mezi nimi zastoupeni chlapci. Jsem si vědoma toho, že by bylo vhodné uvádět výsledky spíše v absolutních hodnotách. Avšak z důvodu jejich snadnějšího porovnání s výsledky výzkumu Online obtěžování a kyberšikana, který je vyhodnocen v procentech, budu také výsledky svého výzkumu uvádět procentuálně.

4.5.2 Výskyt online obtěžování

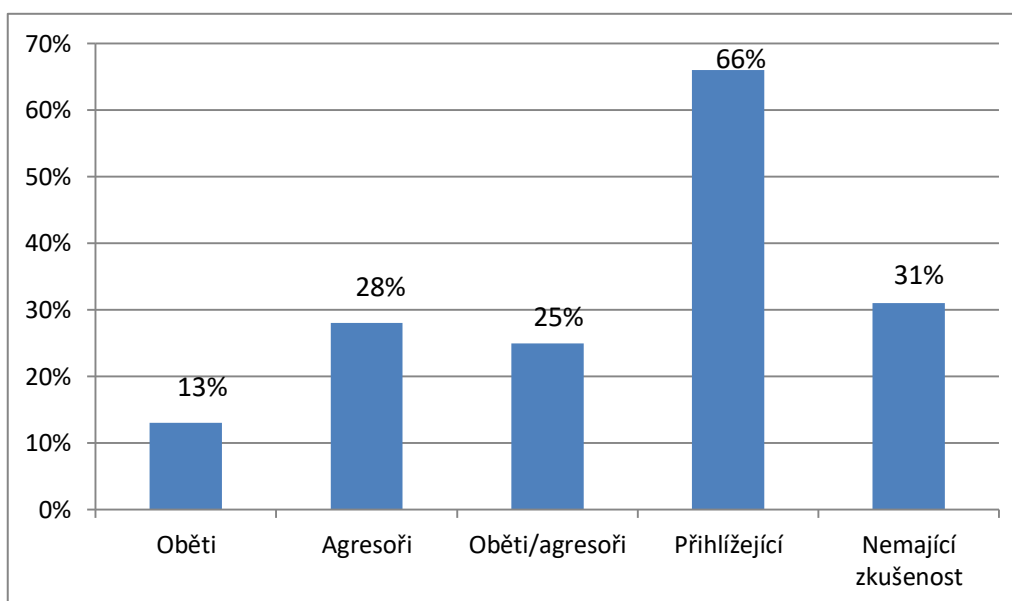
Nejprve jsem se klientů zeptala, jakou mají zkušenost s online obtěžováním. Byly jim popsány negativní formy chování: *„stává se, že lidé využívají internet nebo mobil k tomu, aby někomu úmyslně ublížili a způsobili mu nepříjemnosti. Mohou například rozesílat urážlivé a sprosté emaily, SMS zprávy nebo zprávy na messengeru či chatu, mohou zveřejnit nebo rozeslat něčí nelichotivou nebo upravenou fotku a někomu se posmívat, mohou se za někoho vydávat a jeho jménem psát dalším lidem a zesměšňovat ho, vyhrožovat mu, pomlouvat ho a podobně.“*

Poté jsem se klientů zeptala, zda:

- a) se jim někdy něco podobného stalo,
- b) někdy něco podobného udělali někomu jinému,
- c) ví o někom, komu se něco podobného stalo.

V následujícím grafu znázorním celkový výskyt obtěžování na internetu bez rozlišení, zda se jednalo o online obtěžování nebo přímo o kyberšikanu. Pouze 10 klientů, tedy 31 %, nemá žádnou osobní zkušenost s online obtěžováním, tedy ani s kyberšikanou. Ti, kteří se zachovali jako agresori, jsou zastoupeni v počtu 9 osob, což představuje 28 % z celkového počtu dotazovaných. O něco méně je těch, kteří se s online obtěžováním setkali jak v roli oběti, tak v roli agresora. Bylo jich 8, tedy 25 %. Ti, kteří se setkali s online obtěžováním jen v roli oběti, jsou pouze 4, tedy 13 %. Je zajímavé, že většina klientů, kteří se stali obětí online obtěžování, se sami stali agresory. V největším procentu (66 %) se klienti setkali s online obtěžováním jako přihlížející.

Graf 1: Výskyt online obtěžování podle rolí

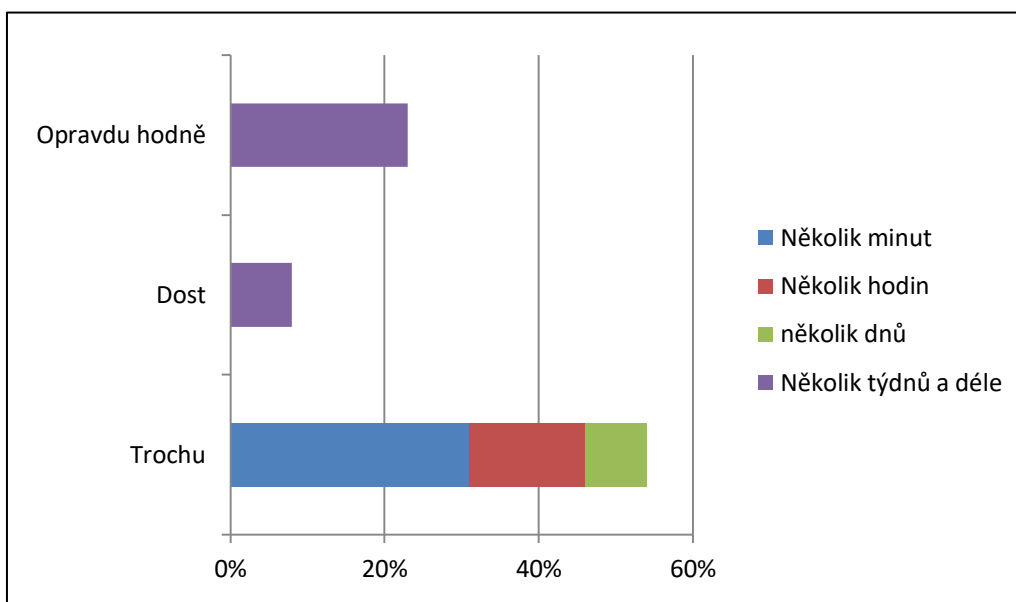
zdroj: vlastní šetření

4.5.3 Identifikace obětí kyberšikan

Respondenti, kteří odpověděli, že se stali obětí online obtěžování, byli požádáni, aby si vzpomněli na jednu konkrétní událost nebo sérii událostí a na další otázky odpovídali pouze s ohledem na ni.

Pro odlišení online obtěžování a kyberšikan v návaznosti na definici kyberšikan ve výzkumu (viz výše) jsem zohlednila dvě kritéria, která používají i autoři výzkumu:

Graf 2: Podíly síly trápení a „délky období, po kterou se oběť trápila“

zdroj: vlastní šetření

- a) intenzitu trápení způsobeného událostí,
- b) délku období, po kterou se oběť trápila.

Z celkového počtu obtěžovaných na internetu (13 klientů) se 15 % netrápilo „vůbec“, 54 % „trochu“, 8 % „dost“ a 23 % „opravdu hodně“. V grafu 2 je možné vidět jak intenzitu trápení, tak i délku, po kterou se oběť trápila. Vyplývá z něho, že čím více se oběť trápila, tím déle její trápení trvalo.

Za oběti kyberšikany ve výzkumu Online obtěžování a kyberšikany označili autoři pouze oběti, kteří se ve skutečnosti trápili „dost“ nebo „opravdu hodně“, a to po dobu minimálně několika týdnů. Vychází tak z definice kyberšikany, ve které je jedním z kritérií, že situace byla pro oběť zraňující. Pokud vezmu toto stanovené kritérium v potaz, pak za oběti kyberšikany mezi klienty, kteří se účastnili tohoto dotazníkového šetření, můžeme označit 16 % respondentů (tj. 4 z 32 dotazovaných). Oběti kyberšikany tak tvoří 31 % ze skupiny obětí online obtěžování, které jsem popisovala dosud.

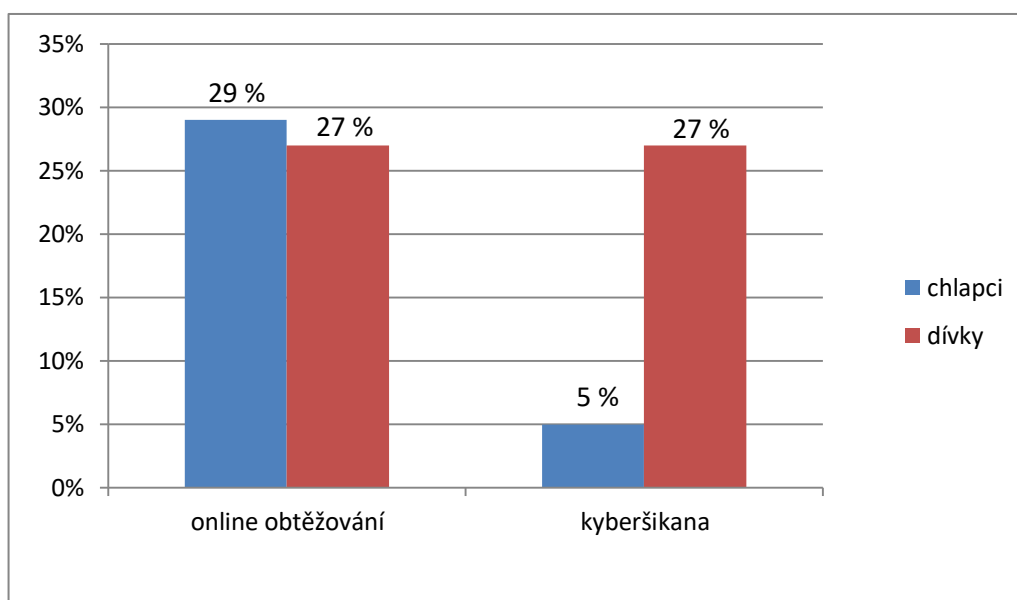
Z tohoto faktu, kdy procentuální zastoupení obětí kyberšikany je poměrně nízké, se potvrzují výsledky mnoha výzkumů zaměřených na online obtěžování a kyberšikany (i výzkumu, se kterým porovnávám své výsledky).

Je důležité rozlišovat online obtěžování od kyberšikany. Proto chci také zmínit, že výsledky v grafu 1, kde jsou uvedeny role respondentů, nemusí souviset pouze se závažnými situacemi, které bychom okamžitě označovali za kyberšikanu.

Pokud bychom porovnali oběti online obtěžování a kyberšikany podle pohlaví (viz graf 3), můžeme vidět, že s online obtěžováním se v našem výzkumu setkali o něco více chlapani než dívky, a to zřejmě hlavně z toho důvodu, že momentálně Nízkoprahový klub Vrtule navštěvují převážně chlapani.

Veliký rozdíl je ale vidět u obětí kyberšikany. Dívky mají větší zkušenost s kyberšikanou. Je to nejspíše způsobeno tím, že dívky jsou prostřednictvím internetu obtěžovány častěji, ale také tím, že se takovým obtěžováním trápí více a delší dobu, než chlapani.

Graf 3: Podíly obětí online obtěžování a kyberšikany dle pohlaví

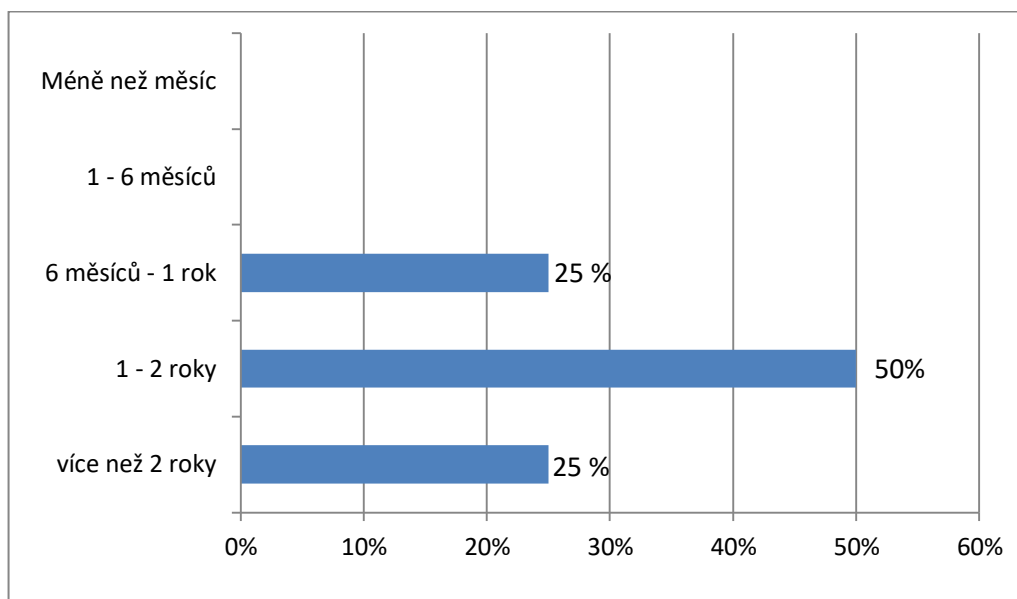
zdroj: vlastní šetření

V další části se budu zaměřovat na vyhodnocení výsledků pouze respondentů, kteří se s kyberšikanou setkali.

4.5.4 Oběti kyberšikany

Při vyhodnocování výzkumu se chci zaměřit hlavně na dvě hlavní oblasti – na událost samotnou (před jakou dobou probíhala a jakým způsobem) a na to, jakým způsobem se s touto zkušeností klienti dokázali vypořádat. V grafu 4 můžeme vidět, že zkušenosti s kyberšikanou se odehrály spíše před dlouhou dobou.

Graf 4: Doba, před kterou se kyberšikana odehrála

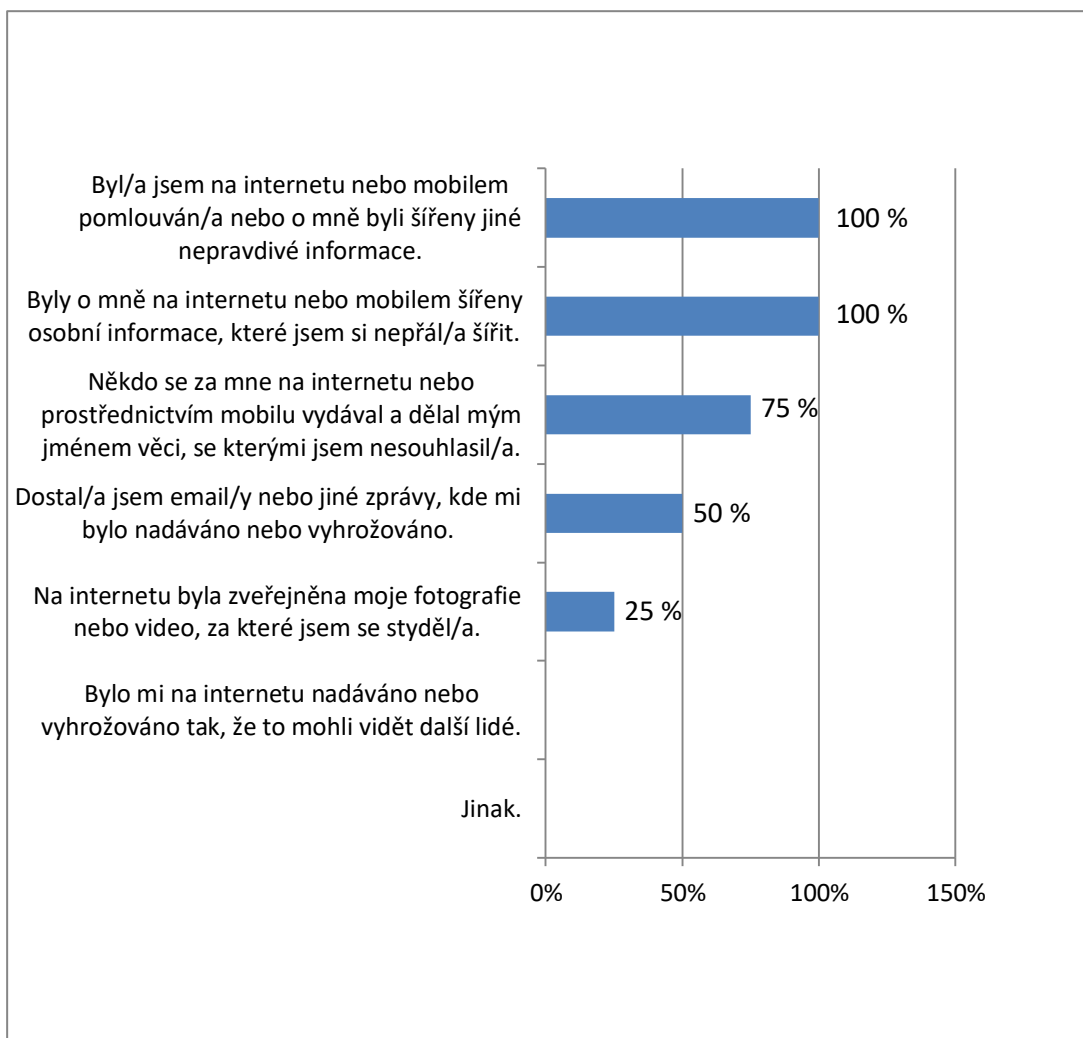

zdroj: vlastní šetření

Protože kyberšikana může mít mnoho forem, ptala jsem se v další otázce dotazníku, o jaké formy se přesně jednalo. Zkušenost s pomlouváním a šířením nepravdivých informací přes internet mají všichni, kteří se s kyberšikanou setkali. Všichni se také setkali se zkušeností, kdy o nich byly šířeny osobní informace, které si nepřáli šířit. Ze 75 % se klienti setkali se skutečností, že se za ně někdo na internetu vydával a dělal věci, se kterými nesouhlasili. Z 50 % klienti dostali zprávy, ve kterých jim bylo vyhrožováno a nadáváno. Zkušenost se zveřejněním fotografie či videa, za které se klient styděl, je na hodnotě 25 %. Ostatní možnosti nebyly ani jednou zodpovězeny. Je také důležité zdůraznit, že respondenti mohli mít více než jednu zkušenost s kyberšikanou, a proto se uvedené podíly vzájemně nevylučují.

V grafu 6 je možné vidět, jaké klienti měli emoční reakce po tom, co se se zkušeností kyberšikany setkali. To, jak klient situaci prožíval, mohlo mít vliv také na řešení celé situace a volbu strategie zvládnání.

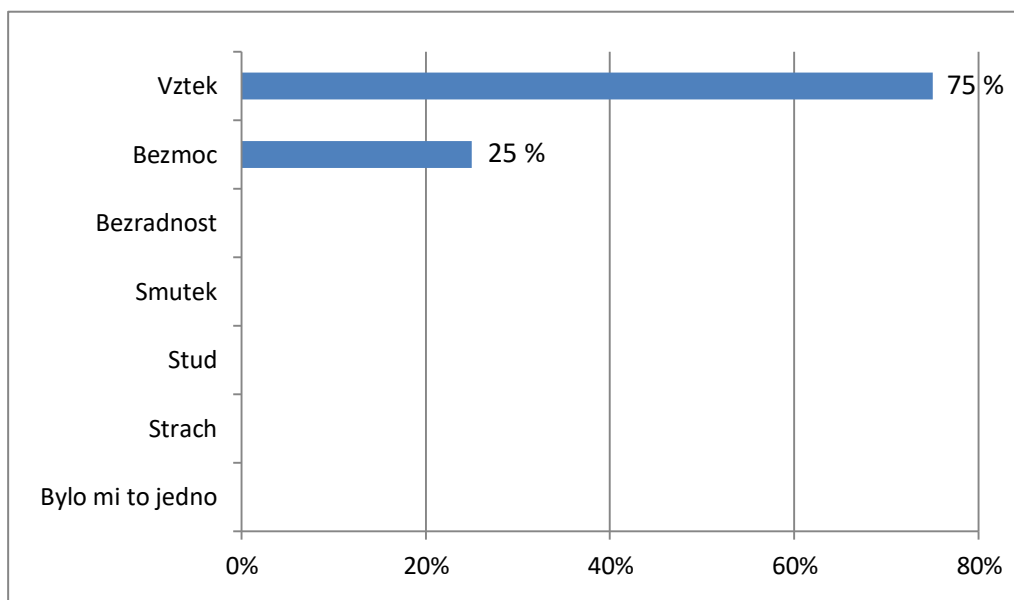
Graf 5: Formy kyberšikany

zdroj: vlastní šetření

Ptala jsem se respondentů, jaký pocit v nich v dané situaci nejvíce převládal. Nejčastější reakcí na agresorovo chování byl vztek. Dále byla také uvedena mezi klienty Nízkoprahového klubu Vrtule bezmoc.

Graf 6: Bezprostřední emoční reakce obětí na kyberšikanu

zdroj: vlastní šetření

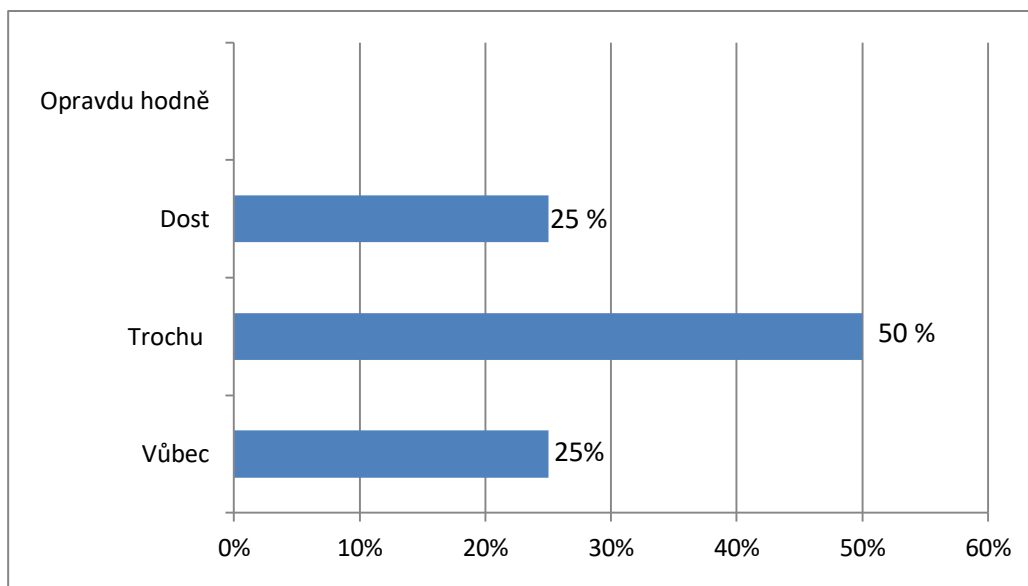
Po bezprostřední reakci se oběť kyberšikanou může rozhodnout nějak zasáhnout. Může buď celou situaci nahlásit administrátorovi nebo si promluvit s agresorem. Ale k tomu, aby se oběť rozhodla situaci vůbec řešit, je důležité, aby si dokázala věřit, že s danou situací může něco udělat. V další otázce jsem se tedy ptala, jak moc si respondenti věřili, že jsou sami schopni se situací něco udělat. Jak je v grafu 7 znázorněno, nejvíce klientů si věřilo jen trochu. Ale nikdo z nich neodpověděl, že by si opravdu věřil, že nastalou situaci sám zvládne vyřešit.

V další otázce si klienti mohli vybrat mezi strategiemi, které jsou znázorněné v grafu 8. Jak je z grafu zřejmé, nejvíce oběti kyberšikanou reagovaly tak, že si agresora smazali ze seznamu kontaktů a změnili si nastavení, aby je už daná osoba nemohla kontaktovat.

Přestože oběti mohly uplatnit více strategií, tak ne všechny jim nezbytně musely kyberšikanu pomoci ukončit. V další otázce jsem se tedy respondentů ptala

na to, zda jim zvolená strategie pomohla kyberšikanu ukončit, nebo ji zvolili proto, aby se cítili lépe, anebo jim vůbec nepomohla.

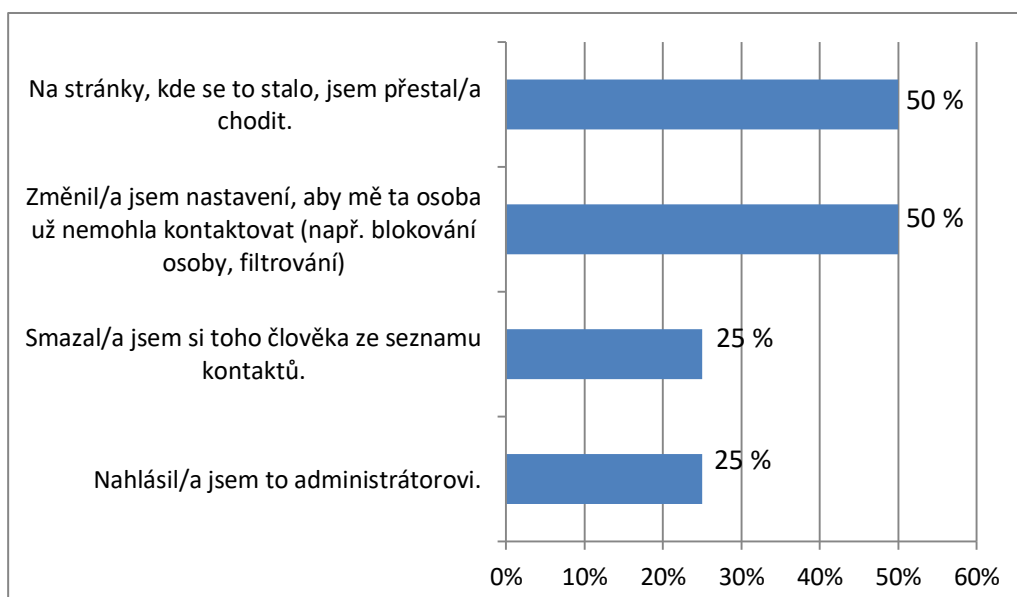
Graf 7: Do jaké míry si oběti kyberšikanu věří, že mohou změnit situaci vlastními silami?

zdroj: vlastní šetření

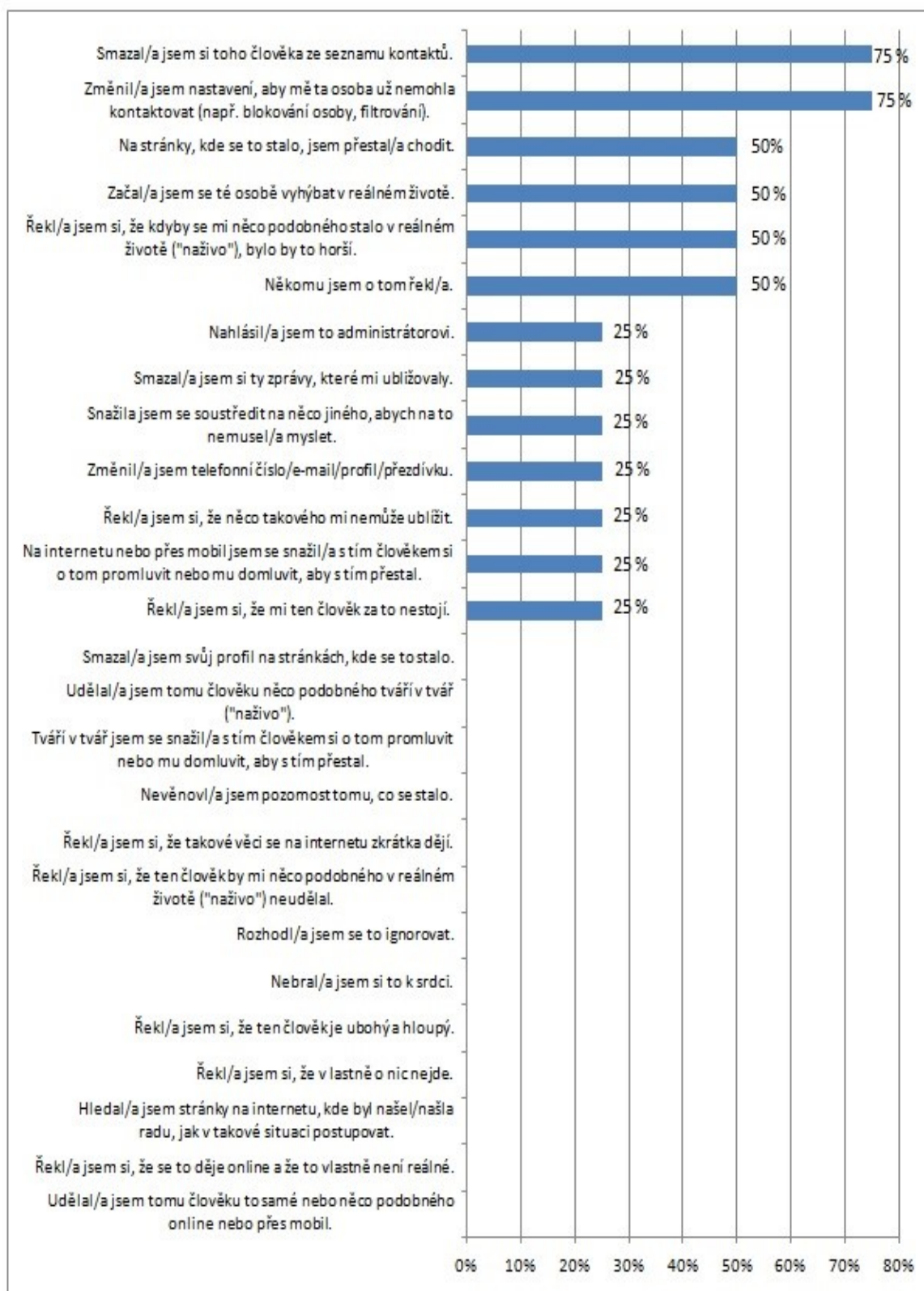
Ty strategie, které jim pomohly nejvíce, uvádím v grafu 9. Je ale důležité také vnímat, že jednotlivé strategie, které vedou k ukončení kyberšikanu, není možné použít plošně, protože existuje mnoho forem kyberšikanu. Ze zvolených strategií pouze 4 klientům pomohly.

Graf 9: Nejčastější strategie, které obětem pomohly ukončit kyberšikanu

zdroj: vlastní šetření

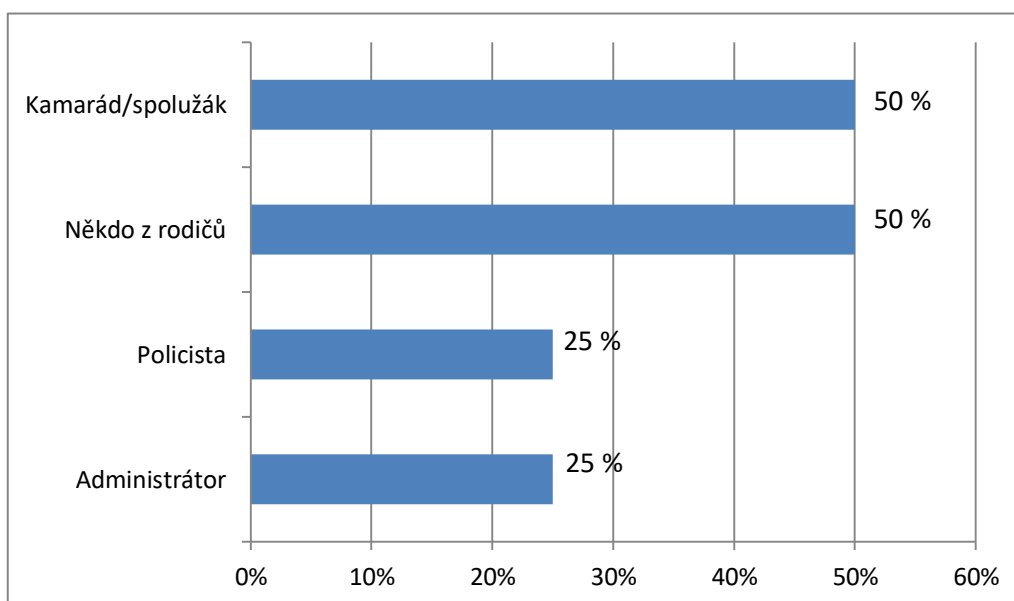
Graf 8: Strategie zvládnání kyberšikany u obětí

zdroj: vlastní šetření

V předposlední a poslední otázce jsem se ptala na to, zda o zkušenosti s kyberšikanou respondenti někomu řekli a pokud ano, kdo to byl. Jeden klient odpověděl, že to nikomu neřekl, protože nechtěl, aby o tom někdo věděl. Ostatní odpověděli, že se někomu svěřili. Nejčastěji to byli kamarádi, potom někdo z rodičů, také administrátor a policie. V grafu 10 je možné vidět procentuální zastoupení zvolených odpovědí. Je důležité vzít v potaz, že oběti se mohly svěřit s danou situací více lidem.

Graf 10: Komu se oběti kyberšikany svěřují

zdroj: vlastní šetření

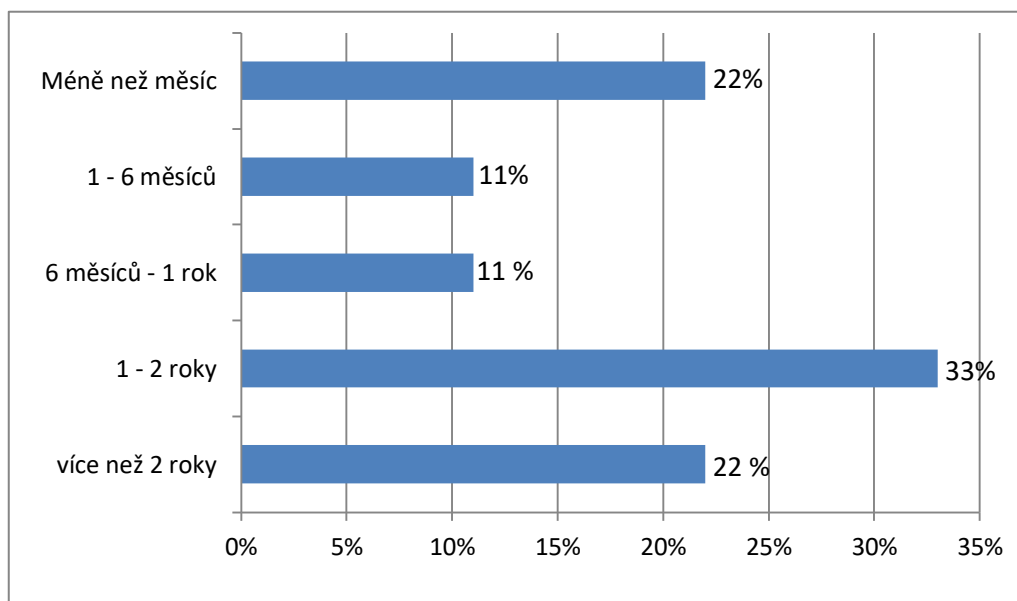
Tím jsem vyhodnotila odpovědi respondentů, kteří se ocitli v roli oběti kyberšikany.

Dále bych se chtěla zaměřit a vyhodnotit také odpovědi obětí online obtěžování z toho důvodu, že se mezi klienty Nízkoprahového klubu Vrtule vyskytly oběti online obtěžování ve větším měřítku, než oběti kyberšikany. Ve zprávě z výzkumu Online obtěžování a kyberšikana se autoři zabývají pouze oběťmi kyberšikany, kdy jejich výsledky použiji v potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz.

4.5.4 Oběti online obtěžování

V této části bych se chtěla zaměřit na vyhodnocení odpovědí klientů, kteří se podle definice kyberšikany setkali pouze s online obtěžováním. Obětí online obtěžování se stalo 9 klientů ze 32 respondentů, tedy 28 % dotazovaných. Ve vyhodnocování budu postupovat stejně jako u obětí kyberšikany, ale odpovědi budu znázorňovat pouze graficky.

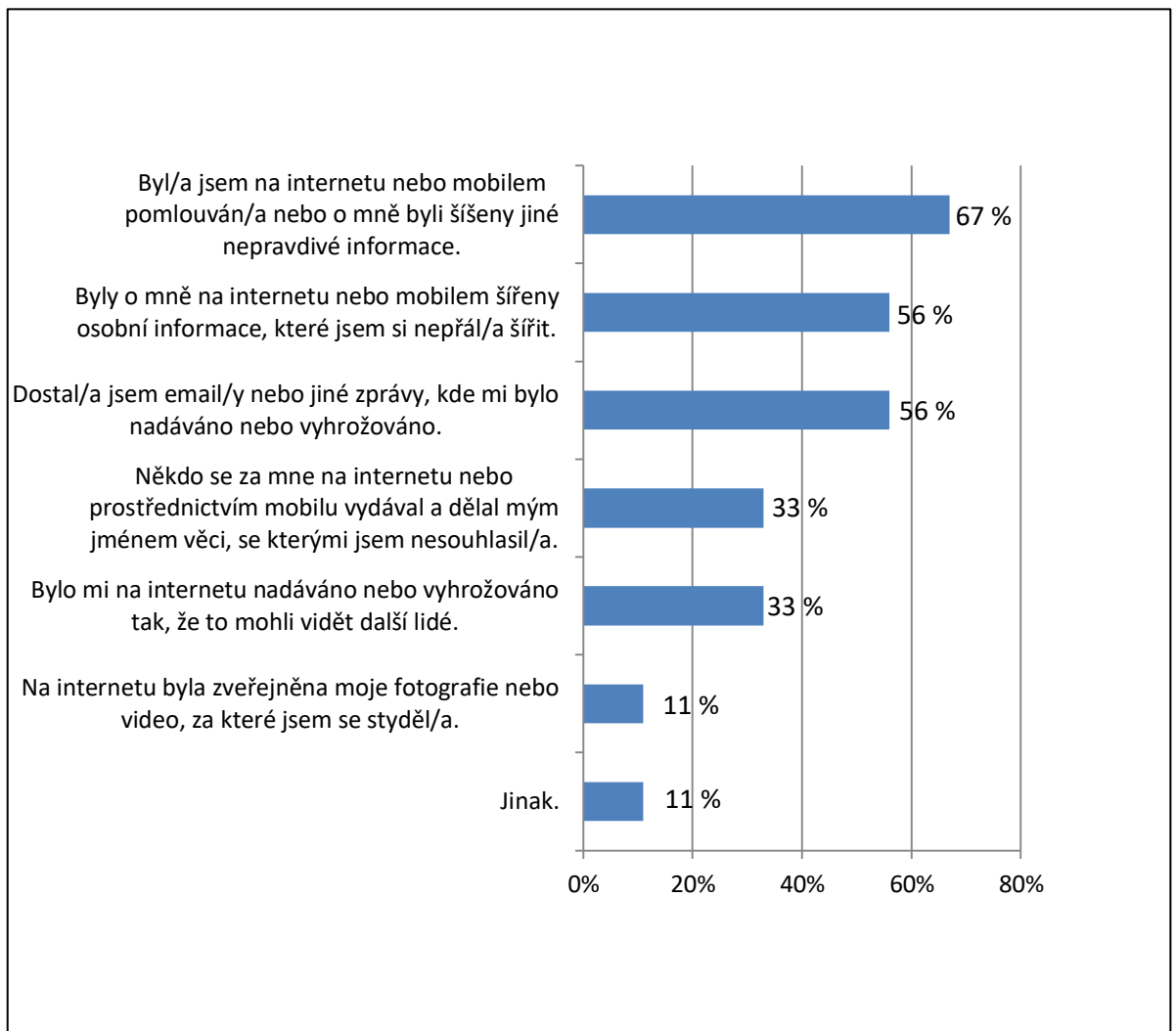
Graf 11: Doba, před kterou se online obtěžování odehrálo

zdroj: vlastní šetření

V grafu 12 je možné vidět, s kterými formami online obtěžování se klienti nejčastěji setkali. Nejčastěji šlo o pomluvy či šíření nepravdivých informací přes internet. Jednou byla zahrnuta také odpověď jiné (zde bylo dopsáno, že se jednalo o citové vydírání).

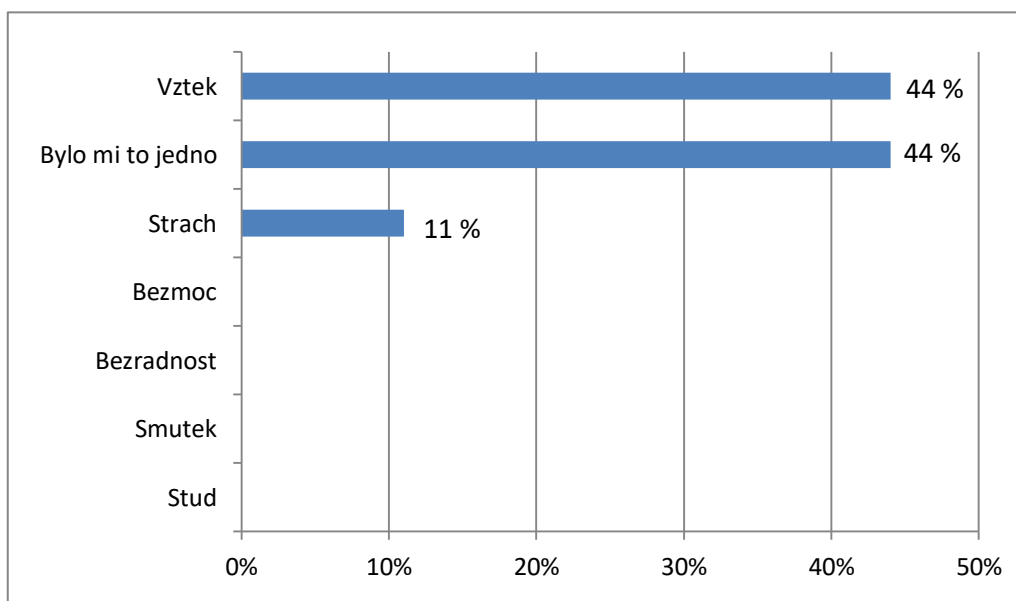
Graf 12: Formy online obtěžování

zdroj: vlastní šetření

V grafu 13 můžeme vidět, jakou emoční reakci v obětech vyvolalo online obtěžování. Je zajímavé, že z výsledků je zřejmé, že online obtěžování má jiné citové dopady než kyberšikana. Dvě odpovědi („vzteky“ a „je mi to jedno“) měly stejný počet odpovědí. Vychází z toho tedy to, že oběti online obtěžování se nad situací spíše povznesou, než že by pociťovaly bezmoc.

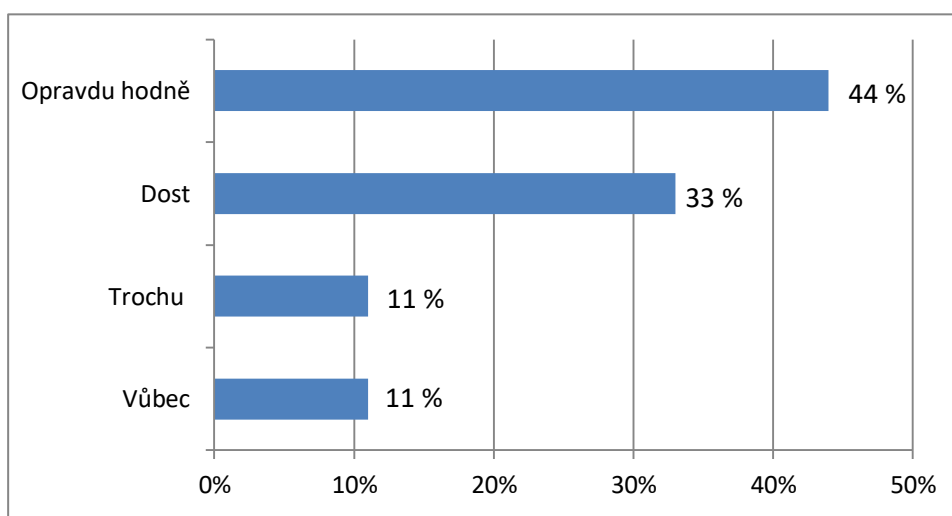
Graf 13: Bezprostřední emoční reakce obětí na online obtěžování

zdroj: vlastní šetření

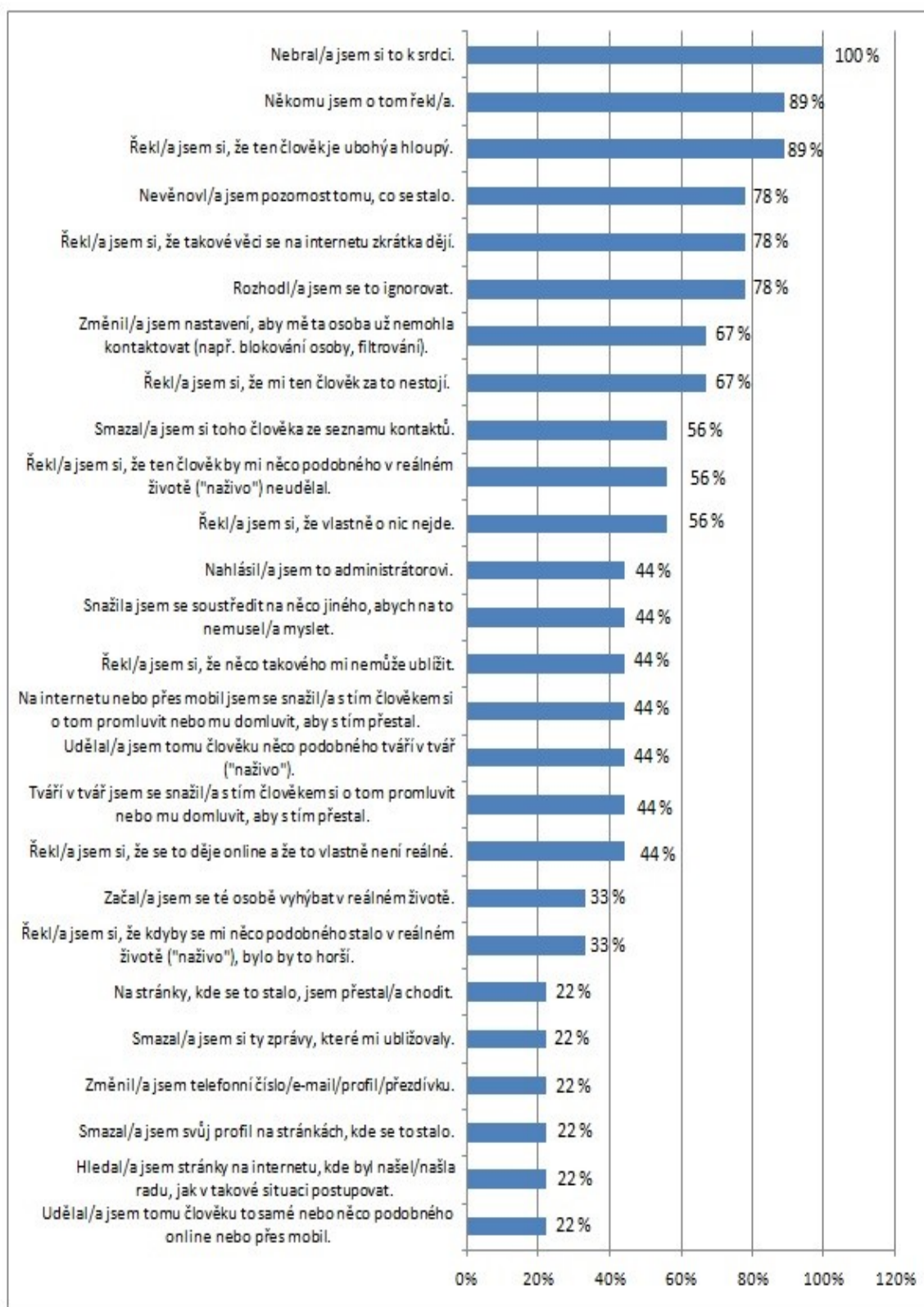
V grafu 14 je možné vidět, na kolik si klienti věřili, že se situací mohou něco udělat. U této odpovědi je opět zřejmé, jak se liší odpovědi obětí kyberšikany a obětí online obtěžování. Klienti, kteří se setkali s online obtěžováním, si věřili mnohem více. Nejčastěji byla zatrhnuta odpověď, že si věřili opravdu hodně.

Graf 14: Do jaké míry si oběti online obtěžování věří, že mohou změnit situaci vlastními silami

zdroj: vlastní šetření

Graf 15: Strategie zvládání online obtěžování u obětí

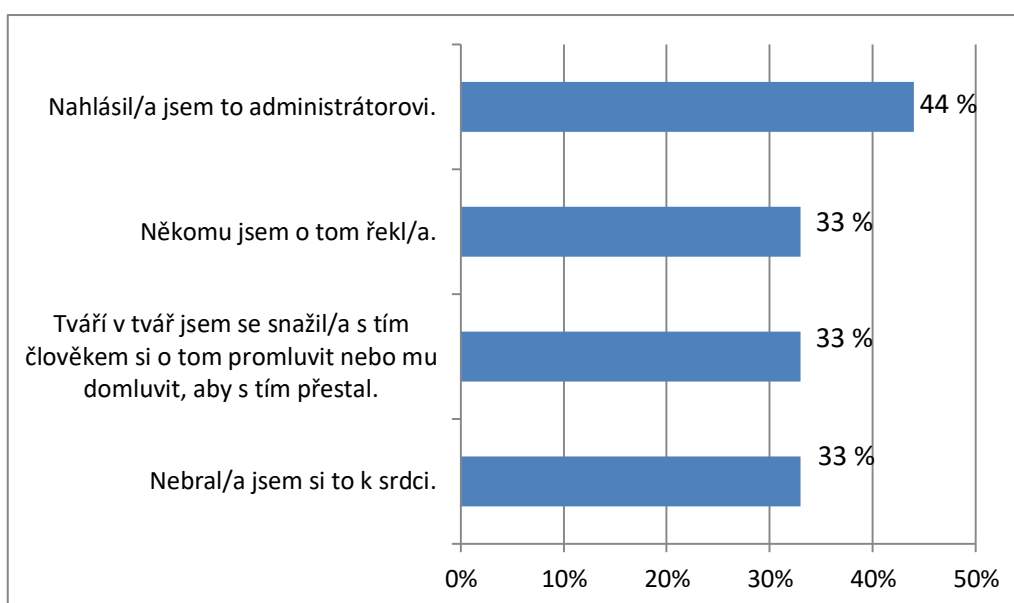

zdroj: vlastní šetření

V grafu 15, kde jsou vyhodnocené výsledky, jakými způsoby klienti reagovali ve chvíli, kdy je někdo obtěžoval přes internet, můžeme vidět, že oběti online obtěžování si podle odpovědí nejvíce neberou situaci k srdci. Mezi další zvolené odpovědi s nejvíce procenty patří, že o té zkušenosti někomu řekli a také sami usoudili, že člověk, který to dělá, je hloupý a ubohý. Z těchto reakcí můžeme usoudit, že oběti online obtěžování jsou více silní a sebevědomí.

V dalším grafu 16 jsou vybrané strategie, které opravdu klientům pomohly online obtěžování ukončit. Do tohoto grafu jsem vybrala 4 odpovědi s nejvyššími procenty. Můžeme vidět, že se strategie zvládnání opravdu hodně liší od strategií zvládnání u kyberšikany. Jedinou shodnou častou odpovědí je nahlášení administrátorovi.

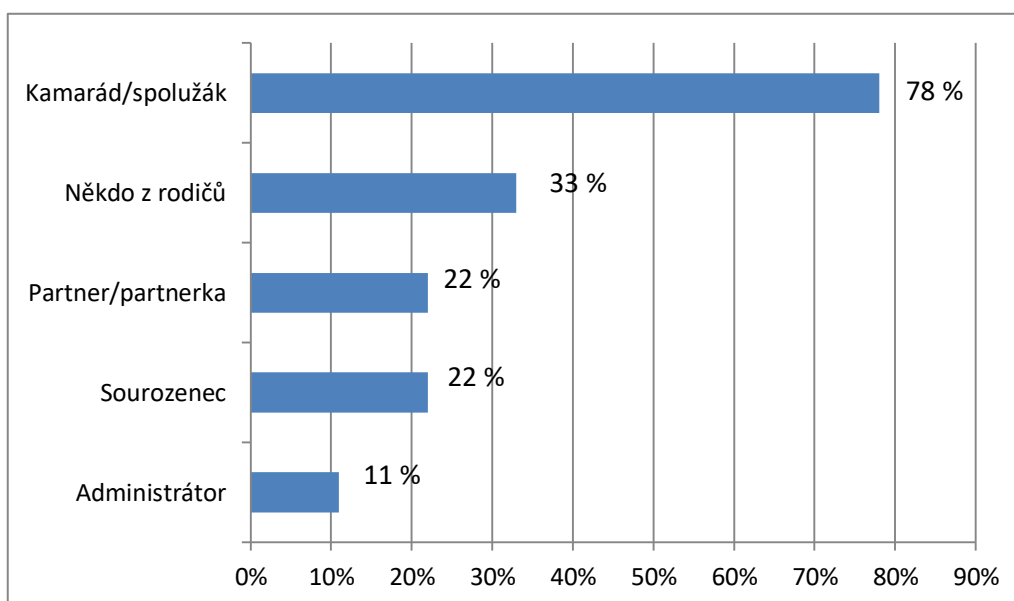
Graf 16: Strategie, které obětem pomohly ukončit online obtěžování

zdroj: vlastní šetření

V posledním grafu 17 je znázorněno, komu se oběti online obtěžování nejčastěji svěřovaly se svojí zkušeností. Mezi nejčastější odpovědi patřil kamarád nebo spolužák. Je zajímavé, že i když v předchozím grafu nejvíce odpovědí bylo, že online obtěžování oběti nahlásily administrátorovi, v této otázce je administrátor až na posledním místě.

Graf 17: Komu se oběti online obtěžování nejčastěji svěřují

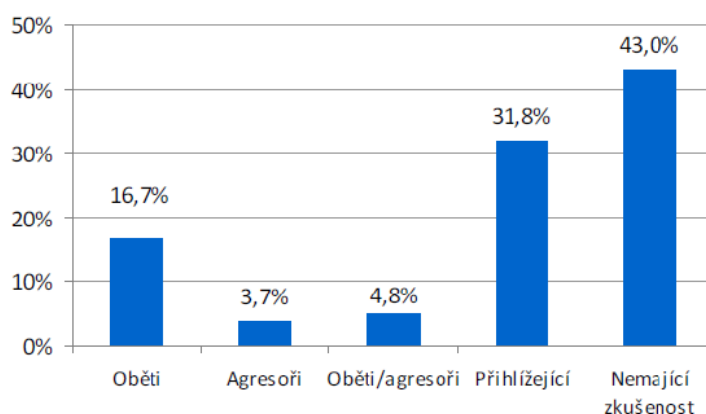
zdroj: vlastní šetření

Tímto grafem jsem ukončila vyhodnocování dotazníků, jak obětí kyberšikany, tak obětí online obtěžování. V následující kapitole porovnáám zjištěná fakta s výsledky výzkumu Online obtěžování a kyberšikana a potvrdím či vyvrátím stanovené hypotézy.

4.6 Srovnání vybraných výsledků

V této podkapitole se budu věnovat představení vybraných výsledků, které mě při vyhodnocování zaujaly. Zaměřím se zde na srovnání dat, která se v mém výzkumném šetření více odlišovala od výzkumu Online obtěžování a kyberšikana. Vždy uvedu graf z výzkumu Online obtěžování a kyberšikana a hned pod něj dám graf z mého výzkumného šetření. S ohledem na skutečnost, že porovnávané grafy spolu navzájem korespondují, nebudu je v této podkapitole již více komentovat.

Graf č. 1: Výskyt online obtěžování podle rolí.

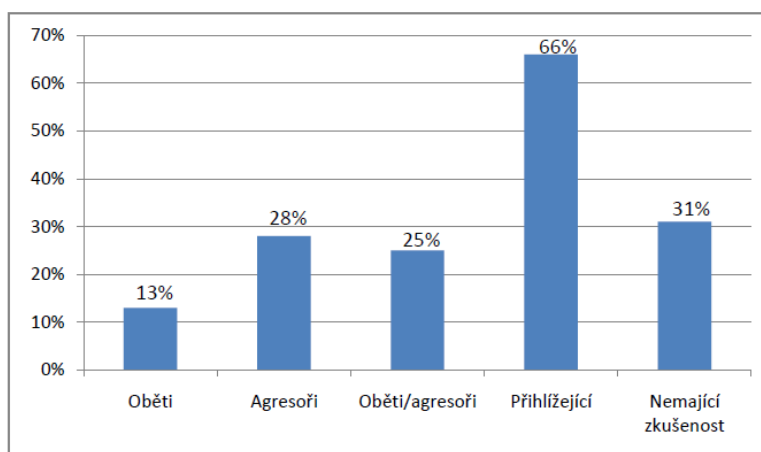

zdroj: Výzkum Online obtěžování a kyberšikana

Graf 1: Výskyt online obtěžování podle rolí

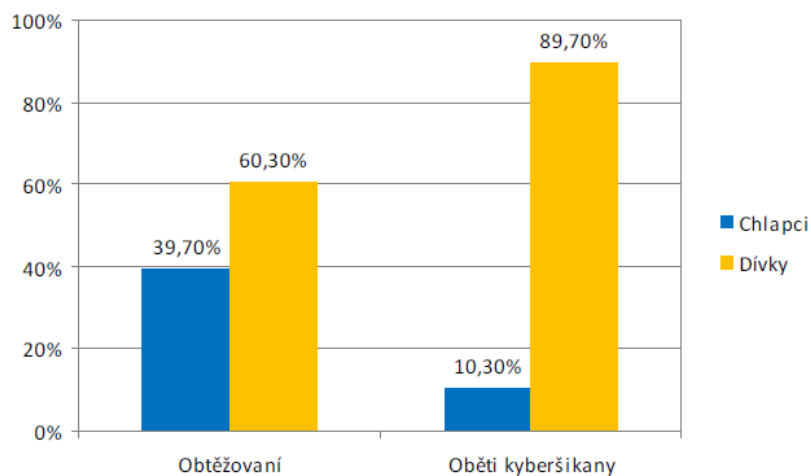
Graf 2. I

Opravi

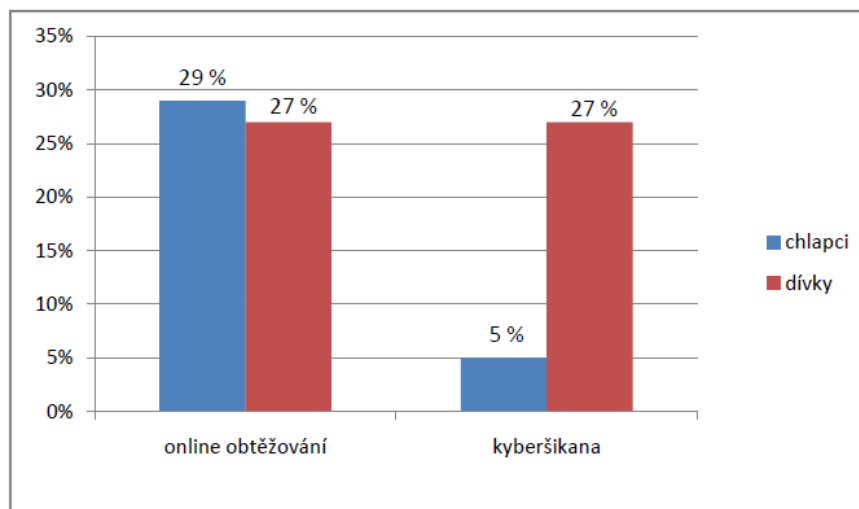
zdroj: vlastní šetření

Graf 3. Podíly oběti kyberšikany dle pohlaví.

zdroj: Výzkum Online obtěžování a kyberšikana

Graf 3: Podíly obětí online obtěžování a kyberšikany dle pohlaví

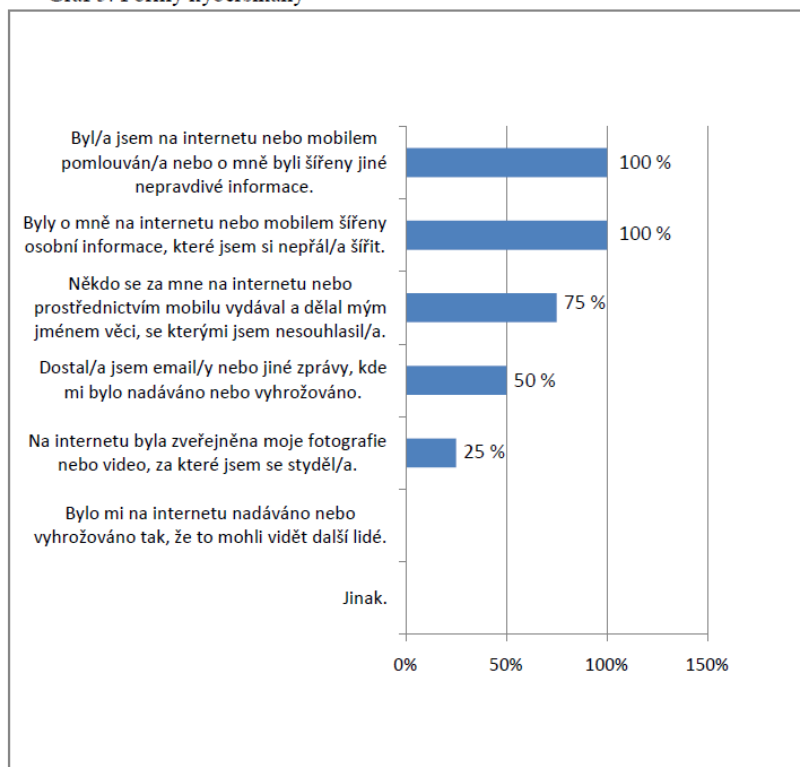
zdroj: vlastní šetření

Graf 5. Formy kyberšikany.

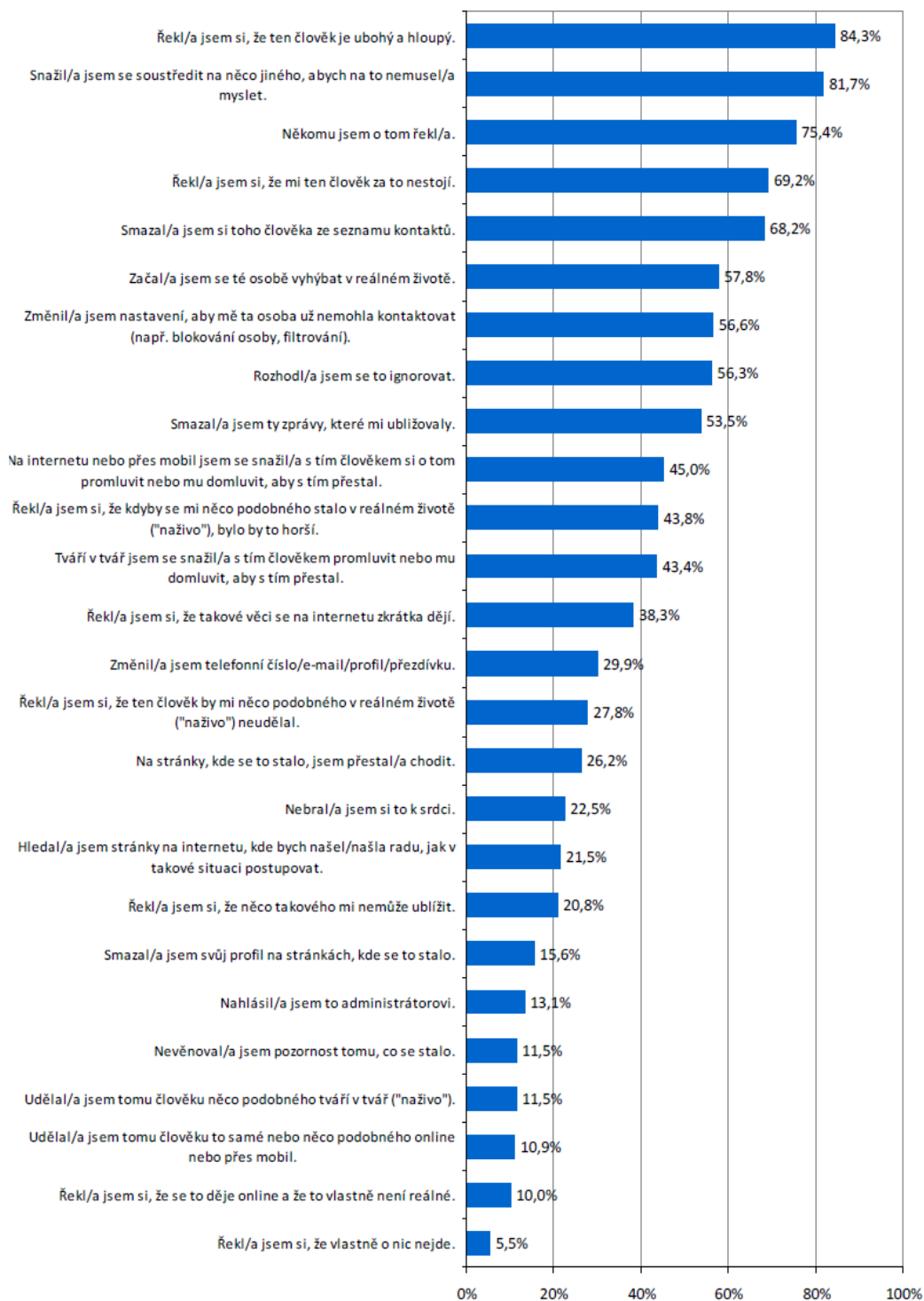
zdroj: Výzkum Online obtěžování a kyberšikana

Graf 5: Formy kyberšikany

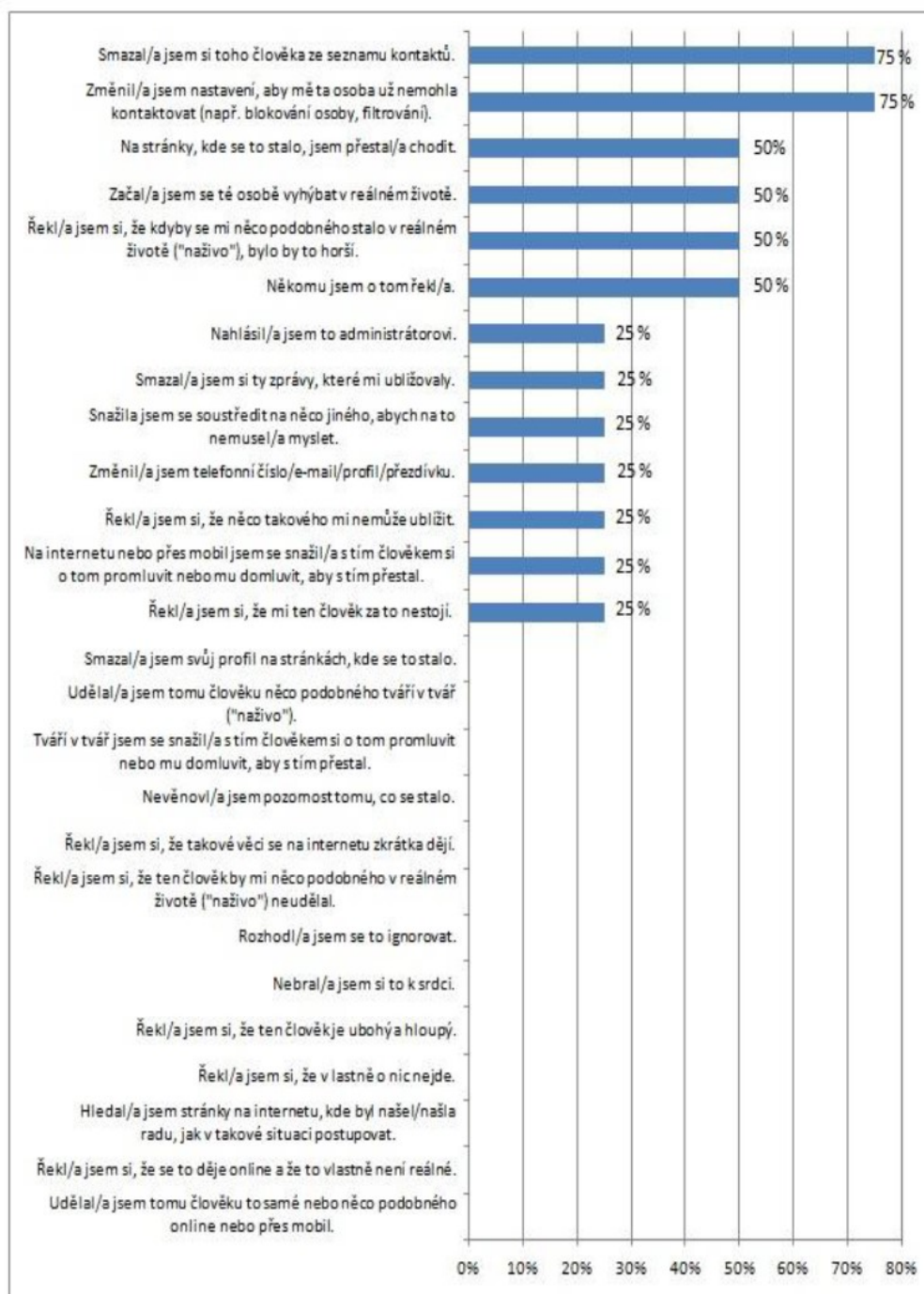
zdroj: vlastní šetření

Graf 8. Strategie zvládnání kyberšikany u obětí.

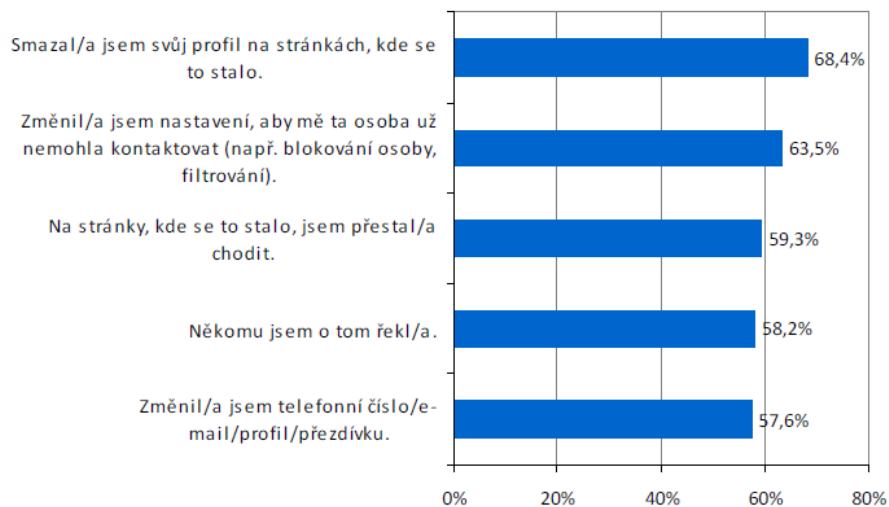
zdroj: Výzkum Online obtěžování a kyberšikana

Graf 8: Strategie zvládnání kyberšikany u obětí

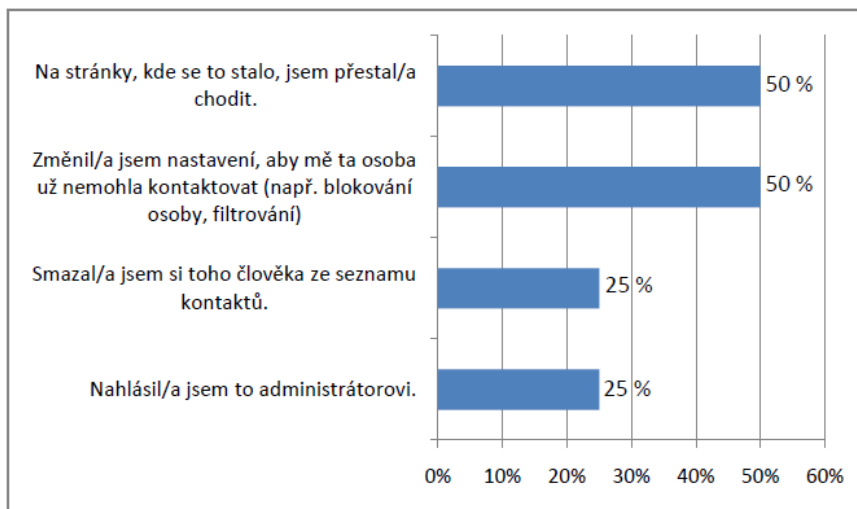
zdroj: vlastní šetření

Graf 9. Nejčastější strategie, které obětem pomohly ukončit kyberšikanu.

zdroj: Výzkum Online obtěžování a kyberšikana

Graf 9: Nejčastější strategie, které obětem pomohly ukončit kyberšikanu

zdroj: vlastní šetření

5 Diskuse

V této kapitole se chci zaměřit na diskusi nad zjištěnými výsledky a zhodnotit také stanovené hypotézy, které jsou uvedeny na začátku výzkumné části práce.

První hypotéza je: *Klienti Nízkoprahového klubu Vrtule se více setkávají s kyberšikanou v roli oběti, agresora či přihlížejícího, než respondenti výzkumu Online obtěžování a kyberšikana.* Bohužel takto stanovenou hypotézu nemohu jasně potvrdit či vyvrátit, protože výsledky výzkumu jsou zaměřené buď na všechny role (oběť, agresor, přihlížející) online obtěžování, anebo jen na oběti kyberšikany. Ve zprávě výzkumu tedy není uvedeno, kolik procent obětí, agresorů a přihlížejících se setkala s kyberšikanou. Mohu ovšem potvrdit, že klienti Nízkoprahového klubu Vrtule se procentuálně více stali oběťmi kyberšikany (16 % ze všech respondentů a 31 % z obětí kyberšikany či online obtěžování). Ve výzkumu Online obtěžování a kyberšikana byly výsledky 6 % ze všech dotazovaných žáků a 30 % ze všech obětí. Rozdíl u obětí kyberšikany je tedy 10 %. Můžeme vycházet z toho, že jak je uvedeno v kapitole 2.4.1 zabývající se typologií obětí kyberšikany, kde je doslovně uvedeno: „u obětí se více objevuje zvýšená agresivita, porušování pravidel a celkově problémové chování“. Jak je uvedeno také v metodice Nízkoprahového klubu Vrtule, tak klienty se často stávají mladí lidé, kteří se právě ocitají v nepříznivé sociální situaci, a mnohdy mezi jejich charakteristikami je právě problémové chování. Tuto hypotézu tedy mohu potvrdit jen za předpokladu, že se bude jednat pouze o oběti kyberšikany.

Druhou stanovenou hypotézou je: *Klienti Nízkoprahového klubu Vrtule používají stejné strategie zvládnání kyberšikany jako respondenti výzkumu Online obtěžování a kyberšikana.* Tuto hypotézu bych vyvrátila z důvodu zjištěných výsledků. Při vyhodnocování jsem si vzala 5 zvolených strategií s nejvíce procenty jak z výzkumu Online obtěžování a kyberšikana, tak z výzkumu dělaného v Nízkoprahovém klubu Vrtule a porovnála jsem výsledky za pomoci vytvořených grafů. V těchto pěti vybraných strategiích se respondenti shodli pouze u 2 strategií a to: „Někomu jsem o tom řekl/a“, kde žáci takto odpověděli ze 75 % a klienti klubu z 50 %. Druhou strategií bylo: „Smazal/a jsem si toho člověka ze seznamu kontaktů“, kde žáci odpověděli ze 68 % a klienti klubu ze 75 %.

Pokud se ovšem zaměříme na porovnání strategií, které pomohly ukončit kyberšikanu (graf 9), pak se respondenti shodli také ve dvou možnostech. První z nich byla: „Změnil/a jsem nastavení, aby mě ta osoba už nemohla kontaktovat“, kde žáci takto odpověděli z 63 % a klienti z 50 %. Druhou účinnou zvolenou strategií řešení kyberšikany bylo: „Na stránky, kde se to stalo jsem přestal/a chodit“. Z 59 % tato strategie pomohla žákům a z 50 % pomohla klientům klubu.

Zajímavé ovšem je, pokud se podíváme na výsledky strategií zvládnání kyberšikany ve výzkumu Online obtěžování a kyberšikana (graf 8) a výsledky strategií u obětí online obtěžování ve výzkumu v Nízkoprahovém klubu Vrtule (graf 15). Při porovnání těchto dvou grafů dochází k větší shodě, i když se jednalo o rozdílné oběti.

Důvod, proč nedošlo k potvrzení hypotézy, je nejspíše odpovězen v podkapitole 2.5.1. Jak popisuje Alena Černá, která se také podílela na vytváření výzkumu, se kterým porovnávám své výsledky, hodně záleží na vztazích v rodině a vztazích s vrstevníky. Jak z vlastní zkušenosti vím, mnozí klienti Nízkoprahového klubu Vrtule pocházejí z neúplných rodin a jejich přátele tvoří hlavně mladí lidé ocitající se v podobné životní situaci.

Třetí hypotézou je: *U klientů Nízkoprahového klubu Vrtule se častěji objevuje online obtěžování (podle definice ve výzkumu), než kyberšikana.* Tato hypotéza se potvrdila. Při vyhodnocování výsledku ve výzkumu Online obtěžování a kyberšikana uvedly oběti kyberšikany a online obtěžování měřítko času neboli po jakou dobu obtěžování trvalo. Podle tohoto měřítka se 28 % klientů stalo obětí online obtěžování a 16 % klientů obětí kyberšikany. Online obtěžování se tedy mezi klienty objevuje častěji, než kyberšikana.

Závěr

V bakalářské práci s názvem Povědomí a zkušenost klientů Nízkoprahového klubu Vrtule s kyberšikanou jsem si dala za cíl zjistit, jaké mají klienti Vrtule povědomí a zkušenost s kyberšikanou v porovnání s již vytvořeným výzkumem na téma Online obtěžování a kyberšikana a na základě zjištěných poznatků vyvrátit či potvrdit stanovené hypotézy.

V poslední kapitole jsem vedla diskusi nad potvrzováním či vyvracením hypotéz. Ve stručnosti mohu říci, že došlo k jednomu potvrzení hypotézy, jednomu vyvrácení hypotézy a k jednomu potvrzení za předpokladu, že se upraví část hypotézy.

Díky vypracování této mé bakalářské práce jsem si mohla rozšířit povědomí o šikaně, kyberšikaně a online obtěžování, což je pro mě v mém zaměstnání - práci s mladými lidmi ohroženými nežádoucí sociální situací – velice vhodné. Také jsem díky dotazníkovému šetření a rozhovorům s klienty na předemná témata již při vytváření výzkumu témata využila k poskytování služeb sociální práce na klubu. Dále jsem velmi ráda za zjištěná fakta, která budeme moci v práci s klienty využít a na nich postavit tematicky zaměřený preventivní program. Ten by na základě zodpovězených otázek mohl být více nasměrovaný přímo pro klienty v bezprostřední návaznosti na jejich potřeby.

Na moji práci by se dalo navázat prací, která by mohla mít následující témata:

Výskyt kyberšikany ve vybraných nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež v Praze.

Kyberšikana a její zvyšující se rizika s vývojem informačních a komunikačních technologií.

Seznam literatury

- ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0.
- KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8513-X.
- KOWALSKI, Robin M., LIMBER Sue and AGATSTON Patricia W.. What Is Cyberbullying? In: KOWALSKI, Robin M., LIMBER Sue and AGATSTON Patricia W., *Cyberbullying: bullying in the digital age*. Second edition. Chichester: Wiley-Blackwell, 2012
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5.
- ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8049-9.
- ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5010-1.
- VÁGNEROVÁ, Kateřina, BAJEROVÁ, Markéta. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.

- *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení [online]. 2000, 8 stran [cit. 2017-04-10].*
Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-sikanovani>
- Zákon č. 108/2006, Sb., Zákon o sociálních službách
- Vyhláška č. 505/2006
- Metodika Nízkoprahového klubu Vrtule, vnitřní dokument
- MACHÁČKOVÁ, Hana a kolektiv. *Online obtěžování a kyberšikana: Zpráva projektu "Copingové strategie kyberšikany u adolescentů" realizovaného za podpory MŠMT. Brno, 2012.*

Přílohy

DOTAZNÍK KYBERŠIKANA

Nyní držíš v ruce dotazník, který bude využit k tvorbě mé bakalářské práce na téma: Povědomí a zkušenost klientů NZDM Vrtule s kyberšikanou. Dotazník vyplň prosím anonymně a odevzdej do krabice na baru.

Díky moc
Domča!

Jsi?

- a) chlapec
- b) dívka

Kolik Ti je let? _____

Popis situace:

Někdy se stává, že lidé využívají internet nebo mobil k tomu, aby někomu úmyslně ublížili a způsobili mu nepříjemnosti. Mohou například rozesílat urážlivé a sprosté emaily, SMS zprávy nebo zprávy na messengeru či chatu, mohou zveřejnit nebo rozeslat něčí nelichotivou nebo upravenou fotku a někomu se posmívat, mohou se za někoho vydávat a jeho jménem psát dalším lidem a zesměšňovat ho, vyhrožovat mu, pomlouvat ho a podobně.

Toto jsou jen příklady toho, jak se mohou lidé prostřednictvím internetu nebo mobilních telefonů k sobě chovat způsobem, který má druhému ublížit. Takové chování se někdy může označovat jako kyberšikana.

Nyní prosím odpověz na otázky:

1) Stalo se někdy, že by se takovým způsobem někdo choval k Tobě? Mohlo jít o jednorázovou událost nebo o sérii podobných událostí, které trvaly delší dobu. Mohl to udělat cizí člověk nebo i někdo známý.

- a) Ano
- b) Ne

2) Choval jsi se Ty někdy na internetu nebo prostřednictvím mobilního telefonu takovým způsobem?

- a) Ano
- b) Ne

3) Víš o někom, ke komu se někdo takovým způsobem choval?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud jsi v otázce č. 1 zaškrtl/a **ANO**: Mohlo se to stát vícekrát. Teď si ale prosím vzpomeň na takovou událost nebo sérii navazujících událostí, po které/kterých si se cítil/a nejhůř, kdy Ti to nejvíce ublížilo. Další otázky se budou týkat právě této události nebo série událostí.

Pokud jsi odpověděl/a **NE**, tak už nemusíš dále odpovídat a dotazník prosím odevzdej do příslušné krabice na baru.

4) Jak je to dlouho, co se to odehrálo?

- a) Více než 2 roky
- b) 1 - 2 roky
- c) 6 měsíců - 1 rok
- d) 1 - 6 měsíců
- e) Méně než měsíc

5) Jakým způsobem se to odehrávalo, ať už na internetu nebo prostřednictvím mobilu? U každé následující položky prosím zaškrtni, kolikrát se to stalo a jak dlouho se to dělo. Pokud jsi zaškrtl/a "nikdy", už neodpovídej "jak dlouho se to dělo".

- ❖ Někdo se za mne na internetu nebo prostřednictvím mobilu vydával a dělal mým jménem věci, se kterými jsem nesouhlasil/a.
 - *Kolikrát se to stalo?: nikdy- jednou až dvakrát - vícekrát*
 - *Jak dlouho se to dělo?: méně než týden -týden až měsíc - měsíc až půl roku - delší dobu*
- ❖ Dostal/a jsem email/y nebo jiné zprávy, kde mi bylo nadáváno nebo vyhrožováno.
 - *Kolikrát se to stalo?: nikdy - jednou až dvakrát - vícekrát*
 - *Jak dlouho se to dělo?: méně než týden -týden až měsíc -měsíc až půl roku - delší dobu*
- ❖ Bylo mi na internetu nadáváno nebo vyhrožováno tak, že to mohli vidět další lidé.
 - *Kolikrát se to stalo?: nikdy - jednou až dvakrát - vícekrát*
 - *Jak dlouho se to dělo?: méně než týden -týden až měsíc -měsíc až půl roku - delší dobu*

- ❖ Na internetu byla zveřejněna moje fotografie nebo video, za které jsem se styděl/a.
 - *Kolikrát se to stalo?: nikdy -jednou až dvakrát - vícekrát*
 - *Jak dlouho se to dělo?: méně než týden -týden až měsíc -měsíc až půl roku - delší dobu*
- ❖ Byl /a jsem na internetu nebo mobilem pomlouván/a nebo o mně byly šířeny jiné nepravdivé informace.
 - *Kolikrát se to stalo?: nikdy - jednou až dvakrát -vícekrát*
 - *Jak dlouho se to dělo?: méně než týden -týden až měsíc - měsíc až půl roku - delší dobu*
- ❖ Byly o mně na internetu nebo mobilem šířeny osobní informace, které jsem si nepřál/a šířit.
 - *Kolikrát se to stalo?: nikdy - jednou až dvakrát - vícekrát*
 - *Jak dlouho se to dělo?: méně než týden -týden až měsíc - měsíc až půl roku - delší dobu*
- ❖ Stalo se něco jiného: Co to bylo?.....
 - *Kolikrát se to stalo?: nikdy - jednou až dvakrát - vícekrát*
 - *Jak dlouho se to dělo?: méně než týden -týden až měsíc -měsíc až půl roku - delší dobu*

6) Kdo se k Tobě takovým způsobem choval? Prosím zaškrtni jednu z následujících možností. Nezapomeň odpovídat s ohledem na situaci nebo situace, kdy to bylo nejhorší.

- a) Někdo, koho znám jen z internetu.
- b) Někdo z mé školy.
- c) Někdo, koho znám osobně - odjinud než ze školy.
- d) Vůbec jsem nevěděl/a, o koho by mohlo jít.

7) Kdo to byl?

- a) Chlapec
- b) Dívka
- c) Nevím

8) Byl/a starší nebo mladší než Ty?

- a) Starší
- b) Mladší
- c) Zhruba stejně starý/á
- d) Nevím

9) Když se to stalo, jaký pocit v Tobě hned potom převládal? Vyber jen jednu možnost podle toho, co jsi cítil/a nejvíc.

- a) Strach
- b) Bezmoc
- c) Bezradnost
- d) Vztek
- e) Smutek
- f) Stud
- g) Bylo mi to jedno

10) Když se to dělo, jak moc Tě to trápilo?

- a) Vůbec
- b) Trochu
- c) Dost
- d) Opravdu hodně

11) Jak dlouho Tě to trápilo?

- a) Několik minut
- b) Několik hodin
- c) Několik dnů
- d) Několik týdnů
- e) Několik měsíců
- f) Déle

12) Jak moc sis věřil/a, že můžeš něco udělat pro to, aby to skončilo nebo se to už neopakovalo?

- a) Vůbec
- b) Trochu
- c) Dost
- d) Opravdu hodně

13) Když se člověk dostane do situace, že mu někdo na internetu nebo přes mobil ubližuje, může reagovat různě. Může udělat něco, aby se cítil/a lépe nebo aby na to zapomenul/a. Taky může udělat něco, co by to obtěžování zastavilo.

V následující části Tě prosím zakroužkuj varianty, co jsi v takové situaci dělal/a Ty a jestli a jak Ti to pomohlo. Můžeš zakroužkovat více odpovědí.

- a) Smazal/a jsem si toho člověka ze seznamu kontaktů.
 - a) *Cítil/a jsem se lépe* b) *Pomohlo to ukončit obtěžování*
 - c) *Nepomohlo to*
- b) Nahlásil/a jsem to administrátorovi.
 - a) *Cítil/a jsem se lépe* b) *Pomohlo to ukončit obtěžování*
 - c) *Nepomohlo to*
- c) Změnil/a jsem telefonní číslo/e-mail/profil/přezdívku.
 - a) *Cítil/a jsem se lépe* b) *Pomohlo to ukončit obtěžování*
 - c) *Nepomohlo to*
- d) Změnil/a jsem nastavení, aby mě ta osoba už nemohla kontaktovat (např. blokování osoby, filtrování).
 - a) *Cítil/a jsem se lépe* b) *Pomohlo to ukončit obtěžování*
 - c) *Nepomohlo to*
- e) Smazal/a jsem ty zprávy, které mi ubližovaly.
 - a) *Cítil/a jsem se lépe* b) *Pomohlo to ukončit obtěžování*
 - c) *Nepomohlo to*
- f) Smazal/a jsem svůj profil na stránkách, kde se to stalo.
 - a) *Cítil/a jsem se lépe* b) *Pomohlo to ukončit obtěžování* c) *Nepomohlo to*
- g) Na stránky, kde se to stalo, jsem přestal/a chodit.
 - a) *Cítil/a jsem se lépe* b) *Pomohlo to ukončit obtěžování*
 - c) *Nepomohlo to*
- h) Začal/a jsem se té osobě vyhýbat v reálném životě.
 - a) *Cítil/a jsem se lépe* b) *Pomohlo to ukončit obtěžování*
 - c) *Nepomohlo to*
- i) Udělal/a jsem tomu člověku něco podobného tváří v tvář ("naživo").
 - a) *Cítil/a jsem se lépe* b) *Pomohlo to ukončit obtěžování*
 - c) *Nepomohlo to*

- j) Tváří v tvář jsem se snažil/a s tím člověkem si o tom promluvit nebo mu domluvit, aby s tím přestal.
a) *Cítil/a jsem se lépe* b) *Pomohlo to ukončit obtěžování*
c) *Nepomohlo to*
- k) Nevěřoval/a jsem pozornost tomu, co se stalo.
a) *Cítil/a jsem se lépe* b) *Pomohlo to ukončit obtěžování*
c) *Nepomohlo to*
- l) Řekl/a jsem si, že takové věci se na internetu zkrátka dějí.
a) *Cítil/a jsem se lépe* b) *Pomohlo to ukončit obtěžování*
c) *Nepomohlo to*
- m) Snažil/a jsem se soustředit na něco jiného, abych na to nemusel/a myslet.
a) *Cítil/a jsem se lépe* b) *Pomohlo to ukončit obtěžování*
c) *Nepomohlo to*
- n) Řekl/a jsem si, že ten člověk by mi něco podobného v reálném životě ("naživo") neudělal.
a) *Cítil/a jsem se lépe* b) *Pomohlo to ukončit obtěžování*
c) *Nepomohlo to*
- o) Rozhodl/a jsem se to ignorovat.
a) *Cítil/a jsem se lépe* b) *Pomohlo to ukončit obtěžování*
c) *Nepomohlo to*
- p) Nebral/a jsem si to k srdci.
a) *Cítil/a jsem se lépe* b) *Pomohlo to ukončit obtěžování*
c) *Nepomohlo to*
- q) Řek/a jsem si, že ten člověk je ubohý a hloupý.
a) *Cítil/a jsem se lépe* b) *Pomohlo to ukončit obtěžování*
c) *Nepomohlo to*
- r) Řekl/a jsem si, že vlastně o nic nejde.
a) *Cítil/a jsem se lépe* b) *Pomohlo to ukončit obtěžování*
c) *Nepomohlo to*
- s) Hledal/a jsem stránky na internetu, kde bych našel/našla radu, jak v takové situaci postupovat.
a) *Cítil/a jsem se lépe* b) *Pomohlo to ukončit obtěžování*
c) *Nepomohlo to*
- t) Řekl/a jsem si, že něco takového mi nemůže ublížit.
a) *Cítil/a jsem se lépe* b) *Pomohlo to ukončit obtěžování*

- c) Nepomohlo to*
- u) Na internetu nebo přes mobil jsem se snažil/a s tím člověkem si o tom promluvit nebo mu domluvit, aby s tím přestal.
a) Cítil/a jsem se lépe b) Pomohlo to ukončit obtěžování
c) Nepomohlo to
- v) Řekl/a jsem si, že se to děje online a že to vlastně není reálné.
a) Cítil/a jsem se lépe b) Pomohlo to ukončit obtěžování
c) Nepomohlo to
- w) Řekl/a jsem si, že mi ten člověk za to nestojí.
a) Cítil/a jsem se lépe b) Pomohlo to ukončit obtěžování
c) Nepomohlo to
- x) Řekl/a jsem si, že kdyby se mi něco podobného stalo v reálném životě ("naživo"), bylo by to horší.
a) Cítil/a jsem se lépe b) Pomohlo to ukončit obtěžování
c) Nepomohlo to
- y) Udělal/a jsem tomu člověku to samé nebo něco podobného online nebo přes mobil.
a) Cítil/a jsem se lépe b) Pomohlo to ukončit obtěžování
c) Nepomohlo to
- z) Někomu jsem o tom řekl/a.
a) Cítil/a jsem se lépe b) Pomohlo to ukončit obtěžování
c) Nepomohlo to

14) Pokud jsi poslední odpověď: Někomu jsem o tom řekl/a zakroužkoval/a, kdo to byl? Pokud jsi o tom nikou neřekl/a, tak zde neodpovídej a odpověz pouze na otázku č. 15.

- a) Kamarád/spolužák
b) Sourozenec
c) Někdo z rodičů
d) Jiný příbuzný
e) Partner/partnerka
f) Učitel/učitelka ze školy
g) Administrátor
h) Policista
ch) Někdo z linky pomoci nebo z jiné instituce, která pomáhá lidem v nouzi
i) Někomu jinému

15) Pokud jsi odpovídal/a již na 14. otázku, tak již nemusíš na tuto otázku odpovídat. Pokud ne, tak prosím odpověz, proč jsi o celé situaci nikomu neřekl/a?

- a) Nikdo by to stejně nechtěl řešit.
- b) Nikdo by nemohl nijak pomoci.
- c) Nevěděl/a jsem komu.
- d) Nechtěl/a jsem, aby o tom někdo věděl.
- e) Bál/a jsem se, že by se celá situace zhoršila.
- f) Myslel/a jsem si, že to zvládnou sám/sama.
- g) Neměl/a jsem k nikomu důvěru.

Tak už jsi u konce! Děkuji Ti moc za vyplnění, určitě mi to pomůže. Dotazník prosím odevzdej na baru do krabice.

Díky moc! Domča